

Fakat el dokunduramam. İki işçi titiz olmamalıdır: Romancı ve dabak! İyi bir romancı ve dabağın, burun ve damağı olmamalıdır. Pis deri oğmasını, elini kursağı sokmasını bilmelidir.

BU DA BİR HOCA

Muallim ve muharrir Saroç: "Ben mevzu bulmadım değil, buldum, fakat bir türlü kendimi bulamıyorum.

"Sekiz on sene Anadolu köşelerinde hocalık ettim. Bir senedenberi İstanbul'dayım. Bir iki mektep, birkaç muhit değiştirdim.

"İyi bir edebiyatçı iseniz, romanınız için Türkiye'de bulabileceğiniz en iyi tez, h a v a'dır. Kafalara ne sokarsanız sokunuz, bu hava ciğere dokunduğu zaman her şey değişiyor. İradeler, hastalanmış diş siniri gibi, ilk zamanları acıyor; sonra uyuşup alışıyor; çürüyüp düşüyor.

"Siz bugün genç dediğiniz neslin iki büyük yalnızlık faciasını düşünüyorsunuz.

"Biri harp,

"Öteki inkıraz..

"Harpte bütün ahlâk kıymetleri, ideal kıymetleri cephegerisinin kaskatı, dimdik madde ve kazanç duvarına çarpa çarpa yıprandı. Bir cemiyet, namussuzluğu bile kıymetlendirirse, ahlâk olur. Harpte cephegerisi ırzsız, tasasız gün ve saat menfaatini müdafaa ettiği zaman, cephe müdafaa olunan şeyin ismi ne olabilir?"

"Cephenin asıl çarpışacağı düşman geride idi.

"Sokak politikası, Anadolu'nun âdetâ midensinden çıkarılmış kara unun tüccarlığı ile milyonerleşip, çatanasına binmiş, rakı ve üzüm tepsisinin karşısına kurulmuş, Çanakkale'ye giden ahşap geminin bordalarından taşan gençlere bakıyor, sanki göbeğinden gelen sesle: — Haydi evlâtlar ! diyor.

"Arkalarına bir de, yanındaki orospuların ağzından şarkı takıyor: — Canımız feda....

"Zafer nasıl bir temizlik olurdu, bilmem. İnkıraz korkunç ve tersine bir temizlik oldu: Harbin bütün cephegerisi kıymetleri ortada kaldı. Yıpranmış, yorulmuş, usanmış, cephe, semiz ve kaba gerdanlı cephegerisine avuç açtı.

"Bugünkü nesil, bu çarpışmada, şuurundan değil, şuuraltının ta köklerinden sarsılmıştır. İşte henüz, içine karıştığı havayı bir türlü bırakıp gitmiyen, hava ile, teneffüsle birlikte alınan, zehir, atmosfer zehiri..

"Kemalizmin gençleri, bizler, senelerdir eski kıymetleri, eski ahlâk kıymetlerini diriltmeğe çalışıyoruz. Eğer bir de, gaz maskesi gibi, talebelerimize yalnız istediğimiz havayı verebileceğimiz bir cihaz bulabilsek.. Bu şehrin sokak havasından onları koparıp alabilsek...

"Ordu gibi disiplin, bölük gibi, manga gibi disiplin : İşte benim terbiye sistemim !

"Ya şimdiki sistem? Geçenlerde bir talebem :

"— Muallim bey, kıravatınızın rengi gömleğinize uymamış, dedi, suratıma güldü.

"Roman, hikâye, şiir, bütün sanat, harbin cephe geresi ve inkırazın İstanbul havasına, silâhlarımızın hepsi ile hücum edeceğiz.

"Bir aileyi alınız; bu havalar içinde ciğerlerini çürüttükten sonra, çocuğun ciğerini kurtarınız.

"Kışlamsı mektepler, karargâhımsı serbest hayat, işte sanatoryomlarımız !

”— Bir daha gelirse kendimi nasıl satacağımı bilirim,

Diyen kadınların analığı,

— Bir daha eski işimi bulursam, namusun ne olduğunu anlatırım,

Diyen erkeklerin babalığı...

Ve ” Bir daha... ,, yı hep bunun için arayan insanların kucacı, bize nasıl bir 8 yaş gönderiyor, bilir misiniz?

”Birinci hava bu, ya ikinci hava? Limonluk havası...

”Evlerde mürebbiyeler, mekteplerde frenk liselerinden tercüme programlar, Beyoğlu alafrangasının Avrupalılığı, bu yapma hava, kapalı bir camlık, limonluk havası...

”İçinde, Fransız Afrika’sının yaprakları, Japon çiçekleri bile yetişiyor. Fakat bu yaprak ve çiçeklerden herhangi biri, limonluktan çıkarılıp, Türk havasına dokundu mu, yanıyor, kavruluyor, dökülüyor.

”Ben, en sarp Anadolu dağlarında bile tutunabilen, yerli yaprak istiyorum. Dağlarımıza kuru otlar, sarı dikenler kalıyor.

”Limonluk çocuğu, vatan diye Türkiye’den ötesini, millet diye hevesini, şehvetini, süsünü seviyor.

"Mektep çocuğunu, Anadolu havası sam gibi geri itiyor. Harp ve inkıraz havası, hotbinliğin gün, saat ve dakika menfaatinin kızgın ihtirası içinde çalkanıyor.

"İdealist olduğum için gülüncüm.

"Anadolucu olduğum için gülüncüm.

"Ferağat, fedakârlık gibi kelimeleri ağzıma aldığım için gülüncüm.

"İşte iki havanın ve onların yaptığı edebiyatın, sanatın kuvveti!

"Kemalizm sanatının vazifesi yeni bir gülünç, yeni bir maskara ölçüsü bulmaktır...,,

Fakat bu mektuba neden devam ediyorum? Muallim ve muharrir Saroç, "Talim ve terbiye,, mecmuasından ısmarlanan makalesini neden bana yollamış?

SALON VE İNKİLÂP

"Kocam, eskidenberi meraklıdır, salonumdan adam eksik etmez. Evlendiğimizden beri, her hafta, bir iki davet veriyoruz. On beş senelik listelerimi görseniz, şaşarsınız. Her vaktin başta olanları, meşhur olanları, defter

"defter, büromun gözündedir. İsmi duydularınızın, bildiklerinizin kimi çayım dan, kimi dinem'den geçti. Antrparantez, pek az hoşlandıklarım muharrirler, ediplerdir. Eğer siz de boynu, katı yakalık görmeyenlerden değilseniz, sözüme alınmayınız.

"Çünkü Talât paşayı katı yakaya alıştırmıncaya kadar, neler çektiğimizi bilirim. İlk zamanlar, onu, ecnebilerle bir arada bulundurmaktan sıkıldığım bile olmuştur. Âlemi biribirine düşürdü, fakat Lui Sez takımla, çarşı uydurmasını biribirinden ayırt edemedi. Meyveyi pek kaba yerdi. En çabuk tırnağını yaptıran Cavit'tir.

"İttihatçılarla ilk yemeğe oturduğum aklıma geldikçe beni, bir tiksintidir tutar. Yemek yerken o ne sesler, o ne çatal tutuşlar, her lokmaya dokunuşta o ne yana bakmalar?.. Hele biri, bir gün, "bole,, çanağının altındaki dantelâyı tabakta bırakıp, üstünde portakal kestığı akşam yüreğime indi.

"Ya hazır smokin kravatı? Dikişlerini söküp param parça etmek için, elim kaşınırdı. Eğer iş için lâzım olmasalar, bunca ecnebiler onlara selâm verirler mi sanırsınız?.

"Muharebenin sonuna doğru, her şeye az çok alıştılar. Yalnız esvapta değil, pokerde bile sıklaştılar. Yüziüm kızarmaksızın salonumu kapadığım oluyordu.

"Madam X. der ki :

"— Bir erkeği tanımak için nesine bakmalı, bilir misin? Rest derken jestine!

"Her ne ise, Mütareke hoş geçti. O zaman, salona Türk lâzım değildi. Bir iki Fransız kabalığından başka, zevkimizi bozan vakalar hatırlamıyorum. Bizimkilerden, Prensleri çağırırdık. Biraz şımarıktırlar amma, ne kadar olsa Prenstirler. Prens Dö Gal'in yanlığı bile moda olur, bilirsiniz.

"Gel gelelim Cumhuriyet'e ve bu mektubu niçin yazıyorum?.

"Sizler üstelik ortaya kadınlı çıktınız. İttihatçı hanımlarının ayıbını kafes örterdi. Gene bizi görenler Piyer Loti'yi okuduklarına pişman olmazlardı..

"Bir aralık kocama :

"— Artık çayı da dineyi de keselim, dedim.

"Yok bilmem, büyük mebusmuş; Vekil olabilirmiş : Çaya bir gün nasıl gelse beğenirsiniz; hem kış ortası; sarı pabuç, açık esvap!. İki

"saat salonda leke gibi yayıldı durdu. Kadınlarımız, gündüzün yüzlerini açtılar amma, geceleri kollarını açıncaya kadar âlemi yedi sene beklettiler. Hele saçlar?. Örgülerini dibinden kesip, üst tarafını Allah'a emanet etmişler. Rahmetli Saffeti'ye söyler, dururdum: Beyefendi Ankara'dasınız, bir erkek savoir vivre'i, bir de kadın savoir vivre'i yazsanız, tercüme etseniz, dağıtsanız... diye! Hoş, onun da giyinişini beğenen hanımlarımız pek azdı.

"İşte beyefendi, on sene uğraş, biraz salona girmeği, kadına yaklaşmağı; kadınla nasıl, kızla nasıl konuşulur, portakal nasıl soyulur; sabahlık nedir, gündüzlük nedir, gecelik nedir, biraz öğrendiler mi, kimi ipe, kimi zındana, kimi tekaüt! Haydi arkadan yenileri: Tekrar yemekte yan tabağa bakışlar, küt tırnaklar, yelek arasına sokulmuş peşkirler.. Ya danslarınız, ya danslarınız, aman Allah'ım!.. Balolar karnavala döndü. Adeta bir köşede durup, sizleri seyrederek, kıs kıs gülmek için davetlere gider oldum.

"İnkılâplarımızda nedense, hiç salonu düşünmüyorsunuz. Salon sıkıntısını hesaplamıyorsunuz.

"Benim size söylemek istediğim, işte bu gülünçlükleri toplayıp, tipler yapıp, herkese muamele öğretir bir roman yazsanız. C. hanımefendinin dediği gibi :

"— Yalnız muamele vergisi değil, biraz da bilgisi !

"Hem kocamın istediği olur, hem de ben rahat ederim..

"Hele asıl kadınlar, Ankara kadınları ! Onlara biraz el vermesini, el almasını öğretseniz; bir iki moda gazetesine abone olsalar.. Flört nedir, haddi nedir, anlasalar.. Geçenlerde birisi :

"— Hanımefendi, bugün ne kadar şıksınız, ne kadar güzelsiniz...

"Diyen bir erkeğe: — Siz beni ne zannediyorsunuz, demesin mi ?

"Mâdemki nüfuzdasınız, ecnebilerle düşüp kalkıyorsunuz... Aramızda olsak neyse, fakat bu ecnebiler memleketlerine gittikleri vakit:

"— Türkler mi?. Haydi efendim, onlar daha salon muamelesi bilmezler ki, Devlet muamelesi bilecekler..

"Demesinler.

"Ben bu süjeyi Dekobra'ya vermek istemiştim amma, ne kadar olsa yabancıdır; kendimizi

"diline düşürmek istemedim. Fransız dili bu, hem de Dekobra'nın dili, Beyoğlu'nda söylediğini Kutuplarda duyarlar..

"Hattâ isterseniz, siz de onun janrında yazınız. Hem ders olur, hem de hoş gider.,"

Altında şöyle bir not var : Bu mektubu zarfa koyarken, Hacer yanımda idi :

— Aman, bekle, dedi. Bir mektup ta ben yazdım. İkisini birlikte yollarsın..

Mektubunu dün getirdi, ne o benimkini okudu, ne onun ne yazdığını ben biliyorum.

"... sarışın, sıska, genç bir adam ! O kadar Amerika'lı ki : Tadı nasıldır? diye Afrika'ya insan eti yemeğe bile gitmiş :

"— Pek te ağır değil, diyor.

"Bir kahkaha attım : — Ellison, dedim; tatlı da olsa pratik değil.. Kasabını bulamazsınız. Hartman yüz senede bir yetişir..

"Neyse, asıl demek istediğim, çok açık sözlü, aklına geleni söyler, doğru değil, meraklı bile bulsa hemen yapar.

"Bize geldiği zamanlar, davetlileri içerde bırakır, iki üç ahbap, ablam ben, Şark odasına

"çekilir, sedire gömülür, ona hikâye söyleriz. Evveli akşam, bize ingilizce ufak bir kitaptan maksimler okudu : Meselâ: Et etten ayrıldı mı, akıl onları birleştirmmez. Yahut: Bir kadın, meyve gibi, tam olduğu zaman, çürümeğe de başlamıştır. Yahut ta: Aşkın piçi yoktur.

"— Yani ne demek istiyorsunuz? dedik.

"— Ne mi demek istiyorum?. Ne diye sınımsıkı kendinizi İsviçre kanunlarına bağladınız?. Eskiden Türk erkeği kadına: " — Bonjour! „ der, ayrılırmış. Kadına da o hakkı vermeli idiniz, istediği zaman " — Bonsuvar! „ deyip gidivermeli idi. Ben üç karımdan da, üç dost kaybetmemek için ayrıldım.

"Gülüştük geçti.. Fakat benim içimi hâlâ yiyor : Kocama karşı böyleyim. Etim soğudu değil, dondu bile... Amerika üsülü ayrılamiyorum, fransız üsülü şık arıyorum. Fakat Şişli'nin iki karış ağzı hatırıma geldi mi, âdeta cinsimi unutuyorum.

"Yalnız Şişli'nin ağzı mı, ya âşıkların ağzı?. Komedi Fransezden senede iki trup değil, Paris'in bütün tiyatroları gelse, bütün operetleri Beyoğlu'na dizilse, bütün vodvilleri sinema perdesinden eksik olmasa, gene a m a n (âşık)

"ahlâkını yerleştiremiyoruz, bu bir.. Aman'a da ahlâk veremiyoruz, bu iki..

"Ben evlenmeyi nasıl anlarım, bilir misiniz? Nişan yaklaştırır, nikah birleştirir, çocuk sağlaştırır, metresle aman, bilmem ne demeli, kökleştirir! Böyle izdivacı yalnız iki zelzele yıkar: Parasızlık bir, bir taraflı aşk iki.. Zati onlar neyi yıkmaz?

"Bu felsefeleri size öğretmeğe lüzum yok. Fakat Elitin bilmesi anlaması neye yarar? Öyle çok edebiyat olmalı ki sosyete aman'ı, metresi hazmetmeli! Metrese metreslik, a m a n'a amanlık ahlâkını, üsulünü öğretmeli! Bizde de böyle romanlar, piyesler var amma, hep fena görerek, halka yaltaklanarak yazılmış.. Sevdirerek, hoşlandırarak değil!. Bir de gidip "Une petite femme dans le train, filmini görünüz. Bu bizim bir türlü sindiremediğimiz, anıyamadığımız şeyleri, fransızlar ne sempatik yapmışlar!..

"Kaynanam, pek hovarda bir kadındır, der ki:

"— Bizim zamanımızda, tramvay yokuşa geldi mi, iki at çekmez diye iki at daha koşarlardı. Aile dediğiniz araba da, yokuşa

"kadar ikişer, bayırdan yukarı dörder olursa yürür.

"Doğru, fakat ya dedikodu, ya ıskandal? Onun için amanın şapkalısını, amma eski şapkalısını arıyoruz. Kadınlarımız, metreslik için daha terbiyelidirler.

"Hülâsa, şu nikâh yüzüğünü buram buram softa sarığına benzemekten kurtarmak lâzım! Lânet halkabğından çıkarmak lâzım!

"Şimdilik söyleyeceğim bunlar, daha hatırıma gelenler olursa yazarım..

Avrupadan yeni dönen heykeltraş Ahmet Vedat imzalı üçüncü mektup: ".. heykeltraşım. Maddem pahalıdır. Mermer, ya tungtur. Bir avuç alçıyı, güç ele geçiriyorum. İçimde boğuşan ihtiraslarımı nasıl dışarı atayım?. Kaleminiz kamaştan, kâğıdınız ketenden ucuz, sizler gene bahtiyarsınız.

"— Bu memlekette heykeltraş?

"Siz de böyle mi soracaksınız?. Garplilik davası, sizin değil midir?.

"Siz, Garp! diye haykırdığınız zaman, ben bir sarraf değil, bir çocuk, ruhu çirpınan bir

"çocuktum. Avrupaya gittim. Mektepte kazandım, sergilerde kazandım, geldim.

"Devlete geldim. Demokrasiniz, beni yığının ortasında tek başıma bıraktı. Yığın.. yığın.. Halktan mı bahsediyorum?.. Hayır... Size bu mektubu yazarken * * şehrinden yeni geliyordum. Ora belediyesinin heykeli nasıl münakasaya koyduğunu okumadınızsa, kopyasını yolluyorum. İyice okuyunuz.

"Bir iki sanatkâr, banyo mermeri müteahhitleri ile yanyana münakasaya girdik. Reise gittik :

"— Beyefendi, bu nasıl olur?.. diye şikâyet ettik.

"Dedi ki :

"— Mermerin metromikâbı kaçadır?. Kaç gün çalışırsınız?..

"Bizi çöpçü gündeliği ile ödemeğe çalışıyor. Maddem 100 liradır; 50 gün çalışıyorum.

$$2 \times 50 + 100 = 200 \text{ lira.}$$

"İşte yüksek sanatın, büyük sanatın, ilâhî sanatın fiat düsturu!

"Heykeltraş.. Heykeltraş... Bana ham Marmara mermeri veren bir hayırsahibi bile bulamıyorum. Şekillerim kafamda doğup kafamda

"batıyor. Ne istiyorum? İçim heyecanlandığı, dalgalandığı zaman, bir çelik çekiç, bir çelik kalem, biraz da külçe mermer!

"Peki, biz nasıl yaratacağız?. Tahta kalem ve beşi bir kuruşa kâğıt ustaları, biz taş yonta yonta yaratacağız.

— Kripel..

— Kanonika....

"İkisinin de kaç çekiç eskittiğini biliyor musunuz?.

"Heykelsiz, musıkisiz, mimarîsiz, şiirsiz inkılâp, bu bir cesettir. Yığın toprağını sanat yumuşatır, sanat sular; sanatın yumuşatamadığı, sulamadığı yığın toprağı üzerinde fikirler, kuru fikirler, çakıltaş gibi yuvarlanır, zıplar, kayıp gider.

"Sanati yol mühendislerine ölçtürmeyiniz. Muhasebeci münakasalarında ayak üstü azarlatmayınız.

"Nice ömürler, boş bir seviniş gibi geçiyor. Siz, nasılsa bulduğunuz beni işleteceksiniz. Kara kömürünüzden daha mı değersizim?

"Rus ihtilâlinde, zanatlar cesedinin içindeki ruh, sanat değil midir?. Kömür kızararak ateş olduğu gibi, rejim idealleri sanatlaşarak halka malolur.

"Eğer siz, eğer devlet kıymet vermezse, mesele yoktur. Çünkü değerim yoktur. Bağır-sam, şüphelendirsem, beni henüz bugün, belki de daha 1950 senesine kadar, potçu diye demokrasinize teslim edebilirsiniz.

"Mikel Anj siparişlerin dehâsıdır.

"Sermayesizim. Kendimi tanıtabilsem, anla-tabilsem, bana, şöhrettir diye sarılacaksınız. Demokrasinizin işine yarıyacağım. O zaman bir inkılâbın, put maskesi deposu olan Asya ma-betlerinden ne farkı kalır?

"Yarın sabah, ekmeğim için, bir tuğla tüccarının bahçesindeki havuza alçı heykel yapacağım. İşiyen bir çocuk veya düdük üfliyen kanatlı bir kız !

"Tuğlacı :

"— Burnunu beğenmedim, diyecek...

"Elimle düzelteceğim.

"Sanatı korumakta, ihtilâller, aristokrasileri, saray ve hanedanları geçmelidirler.

"İnkılâp, kıymetlendirilmiş kıymetsizliklere karşı isyan, kıymetsizlenmiş kıymetlere karşı hürmettir.

"Size bu mektubu Fatih'in bir kereste evinde, mermersiz ve işsiz bir sanatkârın ıstıraplarını

"dinleyiniz, diye yazmıyorum. Etrafınıza bakınız, zevksizliğin, estetiksizliğin hayatı, hattâ inkılâbı ne hale soktuğunu görünüz.

"Zevk.. zevk.. Akıl insanın yarısı, zevk öteki yarısı, belki daha fazlasıdır. Bir fikri zevk güzelleştirdiği içindir ki sanat dinleştirir.

"— Bir yeşillik isterim.

"İşte bir fikir... Arnavut lâhna bostanı, alman çiçek bahçesi yapar, işte zevk !

"İnkılâbımızın belediyeleri, kartpostalı resim yerine asıyor; heykeltraş yerine, ucuzdur diye, mezar taşçısını seçiyor. Odunu yaldızlayana sanatkâr diyorsunuz. Evlerinizi macar köylüsüne alaca bulaca badanalattıktan sonra :

"— Tıpkı kâğıt, sanki dıvar kâğıdı.. diye öğünüyorsunuz.

"Mümkün olsa ahlâk, hattâ namus kelimesini bir kaç sene estetik kelimesi ile değiştiriniz, derdim.

"Babam anlatırdı. İngiliz zırhlısında, Maltaya gidiyorlarmış. Gemiden çıkacakları gün, birkaç kişi, ingilizlere zarar olsun diye özür bularak, havlu, peşkir, örtü çalmışlar. Kaptan birkaç kişiyi çağırıp sıralamış, demiş ki :

”— İşittim ki arkadaşlarınız büyük adamlarmış; belli başlı kimselermiş. Ben size namussuzluk iddiasında bulunmıyacağım. Belki bu gemiyi alabilirim, fakat havlu almam. Çünkü irkin bir Şeydir.

”Gazetelerinizi açınız, bakınız : Hoca Nasrettin kaç sene yaşamıştır ? Herhalde senesine ya bir, ya iki espri dūřuyor. Bizim muharrirlerin her biri, günde üç, senede bin espri döküyor. Yirmi senedir hep bir modelin serisi : Ford gibi, inkodan ! Niçin ? Zevk meselesi...

”İstanbul Őehirciliđini tenkit edenleri haklı görüyorsunuz, fikir.. Gözönünde bütün peyizajlar, ufuk çizgileri sönüp gitmektedir, zevk..

”Yedi kat apartıman, yedi boğum yumruk gibi suratınıza çarpıyor. Yedi katlı ev, iki katlı ev nazariyesini biliyorsunuz, fikir... Yumruk acısı duymuyorsunuz, zevk..

”Tanzimattan sonra, Osmanlı evlerine giren ermeni döşemeciler, türk evinin bütün estetiğini yok ettiler. Şimdi gene o cins kalfalar, İstanbul manzarasını gözönünde öldürmektedirler. Uzun arşı, hep o zevk... Eskiden Şehir iini bozanlar tahta ve kumaşla bozdular, belediyeniz beton ve demirle bozuyor.

"Geçen gün :

" — Üsküdar'da imar faaliyeti... diye bir havadis başlığı okuduğum vakit, yüreğime iniyor sandım :

" — Eyvah o da bitiyor, o da Beyoğlu, o da Galata, o da Samatya oluyor diye inim inim inledim.

"Dahası var.

"Banyo mermeri müteahhitleri güzel sanatların hakkını çalarak zengin olduğu,

"Ben elimde çelik çekiç ve kalem, bunalıp inlediğim zaman,

"İşte bütün dünyada sokakla kafa gibi iki korkunç tezadı kucaklaştıran asıl tezat!

" — Sanat ve fikrin ıstıraplarını yazınız! „

— 11 —

Boğaziçinin öyle dönemeç yerleri vardır, ki oralardan karşı ve aşağı manzara, kartpostal gibi, o kadar basma, o kadar değişiksiz görünür. Madam Cavat'la tanıştığım köşk, böyle tepelerden birinin yamacındadır.

Uzun parmakları ile kumral saçının şakak köklerindeki beyazları örterek, şezlongu üstünde bir daha doğruldu :

— Sevmek ona derler, ki düşünmiyeceksiniz. Aklınız kapalı, gözünüz kapalı, yalnız gönlünüz açık.

— Buna hayat denmez, madam, nesir denir. Biraz daha uzatabilirdeniz altını imzalarım bile...

— Aşkta düşünülmez, mösyö..

— Akıl da, tuz gibi, kendi başına kullanılmak için değildir. Her şeye karıştırılabilir: Hisse de, ihtirasa da, göz yaşına da, hattâ deliliğe, çılgınlığa..

— Ooh... Kime neden bahsediyorum? Siz türkler, siz kadın sevmezsiniz.

— Biz mi?

— Evet siz.. Bilmem nasıl demeli, siz kadın yersiniz. İşte ben türk kocadan yeni ayrılıyorum. Yedi senelik ömrümden ne hatıra kaldı, biliyor musunuz? Etimin üstünde iki sıra diş, derimin üstünde ağız soluğu gibi bir şey.. Kalbimin içinde hiç bir şey..

— İşte nesir, hem de şürlü nesir.. Siz erkekte bu dişleri, bu soluğu, asıl bunu aramaz mısınız?

— Süphesiz.. Belki de sizde bulduğumuzdan daha fazlasını ararız. Bu, bizim dişiliğimiz, bu bizim cinsimiz; fakat öbür tarafta ya kadınlı-

gımız, ya insanlığımız? İşte sizde bunu bulamıyoruz. Harem'de bunu kaybediyoruz.

— Piyer Loti öldü, madam.

— Harem ölmedi, mösyö, selâmlık ölmedi.. Harem dediğiniz nedir, kafes mi, peçe mi, kaçgöç mü? Türkiye'de kadın, yalnız anaya denir. Kadın ancak çenesi sarktığı, yavruları dizlerini doldurduğu zaman kümeslilikten çıkar. Bir salona erkek girince, kadınlarımızın daha yarısından fazlası ayağa kalkıyor. Sokakta kadın üstüne dikilen bakışlara dikkat ediniz. Bir çoklarımızın avucundan, tokatladığı kadınların kokusu duyulabilir. Sizin kadınlarımızda isteri, bir cinsî nöbeti değil, kalb hastalığıdır. Harem - selâmlık, iki ayrı ev, iki ayrı pencere, iki ayrı duvar mıdır? Hayır... İki ayrı ahlâk, iki ayrı namus, iki ayrı ırz, iki ayrı terbiye, iki ayrı hayat, iki ayrı felsefe... Erkek flörtü ahlâk, kadın flörtü ahlâksızlık, erkek sokağı namus, kadın sokağı namussuzluk... Hanginiz bir başka kadını tecrübe etmediniz, hanginiz sizin olmıyan bir kadının tecrübesini bile hoş gördünüz? Erkekler saltanatı, tanrı - erkekler saltanatı...

— Madam, haremi böyle genişlettiğimiz

vakit onu Fransa'da da buluruz. Kaldı, ki biz Fransa'yı seversek te onu kadınıımızda istemeyiz.

— Karılarınız sokağa Fransa'yı aramak için değil, sizinle buluşmak için çıkıyor. Son asrın büyük kavgası kadın - erkek beraberliği kavgası değil midir? Sizde şu tuhaflık var, ki siz kadına karşı, kendinize hak ve ahlâk diye sokağı ve geceyi ayırdığınız için, kadın da sokak ve geceyi hak olarak kazanmağa çalışıyor. Belediye âzalığını, doktorluğu, avukatlığı siz onlara Fransızlardan daha kolay veriyorsunuz. Fakat bir türlü kadınlığı vermiyorsunuz. Ben dış çekemediği, karın yaramadığı, kürek cezası veremediği için sızlıyan türk kadını görmedim. Dişilikten kurtulup kadın olamadıkları için ağılıyanları gördüm.

Yüzüme baktı :

— Başka bir şey daha söylemek isterim. Sizde kadın... Bilmem nasıl anlatabilirim, bir şeref, bir gurur davası bile değil, çünkü bu dava ancak hürmet edilen bir şeyin davası olabilir, sizde kadın ihtiyarladı mı, biraz çirkin oldu mu, kafası, beyni, ahlâkı ne olursa olsun, ona yüzünüzü ekşitirsiniz; evet, bilmem ne

davası demeli, belki bir horoz davası... Doğru, doğru, bir horoz davası... Aman şimdi ne gülünç şeyler hatırıma geliyor! Ne teklifler, ne oyunlar...

— Belki biraz kiskancız, belki biraz kanımız oynak, fakat...

— Kıskaç! Mal kıskançlığı, malınız olduğu kadar.. Kulağıma, karısını çekiştirmiyen pek az erkek gördüm. Başkaları önünde şerefini, haysiyetini soyduğunuz bu kadının nesini kıskanıyorsunuz? Kıskanılacak nesi kalıyor?. Mallığından başka, kibrinizden başka.. Size başımdan geçen bir hikâye anlatayım..

— Bir Kokteyl içer misiniz?

Katılır gibi güldü.

— Evet Kokteyl.. Siz de kadeh değiştirir misiniz?

Anlattı :

— Şahısları sıralayım. Biri ben, biliyorsunuz; biri eski kocam, tanımazsınız; üçüncüsü bir ecnebi ahbabım, bilmezsiniz; dördüncüsü birinci sınıf bir Türk erkeği.. Kocam iş için Avrupa'da idi. O kadar kendi rüyalarımın erkeğine susamıştım ki, ecnebilerle düşüp kalkmaktan, konuşup dolaşmaktan kendimi alamıyordum.

Şimdi serbesçe söyleyebilirim : Hiç birisile eğlenmeden başka bir şey düşündüğüm, yaptığım da yoktu.

Kocam deli gibi kıskanç, kıskanç demeyim, çünkü ben onun bir düzüne karsından nikâhlısı, yüziüklüsü idim, deli gibi Haremci idi. Korkumdan yalnız dostlarımda buluşuyorduk. Bir gece nasılsa aklımıza esti, Tarabya daki otele akşam yemeğine gittik. Hafta arası kalabalık olmayacağını zannediyorduk. Kimseler de yokmuş. Yedik, içtik. Dansettik. Gülüştük.

Bir aralık, masada otururken bir ses işittim :

” — Madam, dansedebilir miyim ?

Başımı kaldırdım. Kimi görsem beğenirsiniz ? Kocamın arkadaşlarından birini.. Yüreğim oynadı :

” — Evet, dedim; amma, buz kesildim.

Kalktık, oynuyoruz. Belimi tatlı tatlı sıkışlarından, esneme kötü kötü soluyuşlarından, dizkemiğinin sakarlarından bahsetmiyeceğim. İstanbul dedikodularından korktuğum için :

” — Beyefendi, dedim; bir sürpriz oldu. Geçende çağırdılar. Gelmemelik edemedim. İçim de sıkılıyordu. Akşam yemeklerini kabul

"ettim. Fakat kocamın haberi olmasını istemiyorum.

"— Aman efendim, ne münasebet... Ahbap kadınlarının eğlencelerine katılmak değil, onları eğlendirmek te borcumuzdur. Acaba bir akşam ben de aynı kavaliteliği yapamaz mıyım?..

"— Vallahi bilmem ki..

En basit fokstrot ayaklarını unutmuştum. Neden korkuyordum? Erkekten mi?. Hattâ korkuyor mu idim? O da değil. Küçülüyordum. Kabul etmeğe mecburdum.

İkinci bir havayı uzun uzun el çırparak istedi. Anlaşıyordu ki: "Evet!.. siz ayrılmıyacacaktık.

"— Evet, dedim. Beni ararsınız.

Eve kapandım. Hastalanmış olacaktım. Bir iki gün sonra, belki unutulup giderdi. Hizmetçiye :

"— Bir Türk erkeği telefon ederse, hastayım, dedim.

Daha o gün iki defa telefon çaldı. Cevap dediğim gibi oldu.

Ertesi gün, öğleden sonra, hizmetçi :

"— Madam, dedi; sizi bir ecnebi arıyor..

Telefona gittim :

” — Madam, siz misiniz ?.

” — Evet !

” — Biraz durur musunuz ?.

O geldi... Tutuldum, kurtulamadım, akşam üstü çıktık.

Yemekte o ne dil, o ne söz.. Hoşuma bile gitti. Fakat karar vermiştim : Bir damla içki içmiyordum. Zayıflamaktan değil, onu zayıflatmaktan çekiniyordum.

” — Buyurmaz mısınız?. dedikçe ben kaskatı buz, taş..

Yemekten sonra dans başladı. Oynadık. Kendimi nasıl tuttuğumu bilemezsiniz. Bütün teri boşuna gitti.

” — Madam, dedi; dans seviyorsunuz. Ben iyi tango yapamıyorum. İsterseniz, son derece terbiyelidir, buranın bir dansörü var, tanıdık ta yok. Tango havalarında onu getirteyim.

Gülünçtü amma, kalkmadan evvel hem istediğim gibi oynamış olacaktım, hem de vakti ondan uzak geçirmiş olacaktım.

Kalktı, gitti. İlk tangoda, karşıma bir fraklı rus dikildi. Ömrümde o kadar güzel erkek gördüğümü hatırlamıyorum. Yerimden kalkarken, sapsarı kesilmişim. Aklıma şimşek gibi, bu adamın çirkin fikri, iğrenç fikri geldi.

İrkilip baktım : Benim içmediğim hafif kokteyl kadehini, kendi kadehile değiştiriyordu.

Düşünmüştü, ki bu erkekle cinsimin sarılmaması imkânsızdır. Bir iki dans, bir iki onun kokteyl'i, baş döndürücü erkek ve baş döndürücü ispirto..

Dansöre :

"— Hayır, rahatsızım, dedim.

O, masadan uzaklaştıktan sonra :

"— Size terbiyesiz demiyeceğim, siz daha korkunç bir şeysiniz, siz erkek değilsiniz, dedim.

Ve kalktım. Hikâyemi nasıl buluyorsunuz?. Fakat dahası var :

Kocamdan ayrılmama bu erkeğin mektubu sebep oldu.

Lûgatlerinizi değiştirirken herşeyin türkçesini, fakat bir kelimenin, kadın kelimesinin, ingilizcesini alınız.

— Fakat siz Türk erkeği diye bir levatenden bahsettiniz?

— Ya kimden bahsedeyim? Yanındaki macar artistini dans için arkadaşına bile vermiyen öteki horozdan mı? Ben size kadından bahsetmek istemiştim.

— İnşallah gene görüşürüz, madam..

— Zannetmem. Ben haftaya memlekete dönüyorum.

— Uğurlar ola, madam.. Bize bir erkek örneği gönderir misiniz?

— 12 —

— Ahmet bey yavrum, sağırızdakiinin ismi nedir ?

— Mari Luiz.

— Ne cinsten ?.

— Fransız...

— Sor bakayım, fransızca: Seni seviyorum, ne demekmiş ?

— Je vous aime..

Rakı kokusu karışık döner kebabını bir iyi böğürdükten sonra :

— Mad...mazel... Je...vous.. ha, nasıldı ?

— Zem...

— Zem..

— Hah... hah.. Mais, écoutez moi...

— Ne diyor ?

— Demin beş lira istemişti ya..

— Dörtte, dersin, saat dörtte..

Kız comurtur.

— Ahmet bey, yavrum, şu solumuzdakiinin ismi nedir?

— Lilya..

— Cinsi?.

— Macar.

— Sor bakayım, macarca: Seni seviyorum, ne demekmiş?.

— Seretlek..

— Bak, bu kolay.. Mad..mazel seretlek..
Kahkaha..

— Ya şu yosma?

— Anita..

— Cinsi?.

— Alman..

— Ona da sor, bakalım.

— İh libe dih..

— Anlıyamadım, birer birer söyle..

— İh..

Elini boynuna dolayarak :

— İh..

— libe

Saçını sarsarak :

— libe

— Dih

Bir çimdik basarak :

— Dih be ! Ben de seni dih.. Gel gelelim,

Moskofa ! Hangi prenestin sen ?. Ah.. ah..
Nasıl baban Batum'u alır mı ?. Sokul bakayım
şöyle.. O söz bunlarda ne imiş ?

— Lublu..

— Leblebi gibi bir şey.. Bu rusları siz
bilmezsiniz; sevdiler mi, kurtulabilirsen kurtul,
soydular mı dayanabilirsen dayan, kaçtılar mı
tutabilirsen tut.. Ne demiştin?

— Lublu!..

— Hoşuma gitti yahu.. Şu benim yüzüğü
verir misin ?. Antikadır.

Tombul parmağını morartarak akik yüzüğü
çıkartır; rus karısı kahkaha ile alıp çanta-
sına atar :

— Parmağına uymazsa, söyleyiver, kuyumcu
parasını yarın gelip benden otelde isteyiversin
[gözünü kırpar] Hımm.

— J'ai faim..

— Ne diyor ?

— Açmış..

— Garsonnn!.. Bak madmazele et mi,
salata mı, ne isterse ver..

Macar — Keyrek eçy sandviçet !

— Bu da ne diyor?.

— Anlamadım amma, galiba sandoviç istiyor.

— San... san...

— doviç..

— O da ne?.

— Ekmegin içine peynir konur, havyar konur..

— Havyarı geç... Şuna bizim peynir ekmek desene.. Amma da tokgözlü ha..

— Frühte..

— Ya bu nazlım?

— Meyve diyor.

— Haydi ona da topatan.. Furuht, ha..

Yakasının düğmesini çözerek :

— Fu.. ruuu.. ht... Biz de furuht ettik. Ha.. Madmazel, biz de bugün kamyon furuht ettik.

Macar kızı şampanyasını yere dökerken, Hüseyin efendi başını çevirdiği için ipekli esvabına boşaltır ve çığlık koparır :

— Söyle, canna sağlık efendim..

— Hayır, esvabı kirlenmiş te artık işe yaramazmış..

— Ha.. Söyleyiver, yarın terziye gitsin de hesap ne ise sorup bizim otele..

— Aman! Şevket beyefendi geliyor..

Yakasını güçlkle birleştirir; ceketinin bir düğmesini ilikler. Avucu ile ağzını silerek :

— Buyurunuz, beyefendi.. Buyurunuz.. Efendim hangi cennetten istersiniz?.. Macar'ı var, Rus'u var, Alman'ı var, Fransız'ı var.. Yedi düvelden sade İngiliz'i eksik.

— Maşallah... Maşallah.. (Macar kızının yanağını okşuyarak) Toy kız.. Çardaş bilir misin? Ha.. Vissen Çardaş..

— Ya.. ya...

— Rusun da çizmeli dansına doyum olmaz. Fakat amma da bozulmuş. Gelin, sen hangi senenin muhacirisin?..

Arkadan bir Türk kızı sesi: — Şevket bey, bizi unuttunuz. Ayol biz de millîyiz.. Bize konsomasyon yok mu?.

— Vay.. Bizim Fatma! Canım efendim, bunlar gariptirler. Kıştan sonra da meydan sizin! Fakat artist olmalı ha..

Birden aşağıda, genç birinin yanındaki masada oturan bir kadın, bira şişesini yere çarpar ve bir avaz haykırır.

Hüseyin efendi Şevket beyin yanından yarı doğrularak :

- Ne o, simitçi ne demek ?
- Simitçi değil, almanca bir küfür olmalı...
- Kime bu küfür, Türklüğe mi ?.. Vayy.. gidi..

Yerinden fırlıyacakken Şevket bey kolundan tutar :

— Dur efendim, bakalım? Çocuk ne yapmış.. Baksana yavrum, ne oldu?.

— Hiç efendim... Bir şişe daha bira istedi, biraz şaka ettim, sarhoş olmuş, bağırdı..

— Bağırdı amma, küfür de sallamış. Yavrum, Türklüğü müdafaa edemiyeceksin de gece yaruları buralarda ne işin var ?

— Suratına bir tokat ta mı çarpamazsın ?.

— Efendim, ne kadar olsa kadın..

— Kadın mı, ne kadını ?. Alaman'ın kadını olur mu ? Hiş.. Hiş.. Madam...

— Sus, Hüseyin efendi. Nazarı dikkati celbetmiyelim.

Garsonlar, kadının başına üşüşür. Kadın korkudan ayılmıştır. Genç, hafif bir selâmla kadını dansa davet eder :

— Ne.. O kadınla oynuyor be!

— Vay gidi nesil, vay!..

— Beyefendi, haydi kalkalım. (Şevket beyin

kulağına bir şey söyler.) Garson, hesap.. Böyle yerlerde bizim gibilerin başına belâ gelir.. Ahmet bey, yavrum; kızlara söyle, şimdi bir Hürriyet tepesine kadar gideceğiz.

Ahmet bey tercüme eder :

— Je dois rester ici.

— Ich habe kein zeit.

— Ne diyorlar bunlar ?

— Kimi burada kalacağım, diyor. Kimi vaktim yok, diyor. Ötekileri pek anlamadım amma, onlar da buna benzer bir şey..

Kadınlar locadan çıkmağa hazırlanır, Hüseyin efendi kapıyı tutar.

— Ha.. Anlat bakayım, ben aşağıdaki züppeye benzemem. Daha böbrekleri şampanyamızı süzmedi, daha kavunumuzu eritmediler..

— Aber..

— Susss !!..

— Mais..

— Durrrr !..

Bar sahibi gelir, kadınların kulaklarına bir şey söyler :

— Müsaade ediniz efendim, mantolarını alsınlar; bir dakika sonra otomobilledirler.

Locadan çıkarken, davulu üstüne on lira anılan orkestra, zeybek havası çalmağa başlar.

Mehmet Ali :

— Gece büyük bir kültürdür, dedi. Su havalandırıldığı gibi, zevk de arasına gecelen-
dirilmelidir. Bizde henüz gece, bir karanlık
dehliz gibi, insanı sıkarak, boğarak bunaltır, ya
hastaneye ya hapisaneye çıkarır. Ne zaman
buraya gelsem, şu orkestranın üstünden, bir
bıçak pırlıtsı geçer gibi görürüm. Sokakta bir
cinayet kokusu vardır.

Şimdi, Hürriyet tepesinde ne olacağımı
zannedersiniz? Yarın sabah herkesin pişman
olacağı bir şey.. Bu gece âlemi değil, bir sürgü
avı! Kadın kuşuna doğru, dişi kuşuna doğru..

— Şişe ve kadın!..

— Sonuna kadar..

— Ve polis düdüğü!.

— Silâhsız geceyi, kültürlü karanlığı
bulacağız.

— Ey zulmeti leyl!.. Bir viski daha içer
misin?

— 13 —

İstanbul, ne tükenmez peyizaj... Bir ömür çürüttüm, her gün, her köşede bir yeni şey, bir başka şey bulurum. Bu şehri, hiç bir edebiyat ezberliyemedi.

Üsküdar'ın Marmara sırtlarından, Sarayburnuna kadar bakmayı, bu sene öğrendim. Hele gurup saatlerinde bu kuleli, kubbeli, külâhlı yığın, ufukta bir tarih kabartması gibi durur. Burası, asırlar aşırı bir peyizaj'dır.

Üsküdar'a alaturka dinlemeğe geldik. Ben saza, ara sıra, hatıralaşmak için giderim. Eski şarkı; musıkide değeri nedir, bilmiyorum; bizim neslimizde eski âlemdir. Biz alaturkanın son nesliyiz. Fakat sevdiğim saz, eski ağız, eski kulaktır : Eski alaturka diyebilir miyim ?

*
* *

Masalardan adam taşıyor. Gece saat dokuz; bahçe duvarı boyundaki abşap evlerin perdeli pencerelerinden, ağaçlara asılmış lâmbaların pis camlarından, akıp bulaşan elektrik, ılık temmuz karanlığını paçavraya çevirmiştir.

Direkler kurdelelenmiş, dallar ampullenmiş, kütükler kireçlenmiş, garsonların yamalı bez ceketleri etüv ve ütü kokuyor.

Büyük kalabalık, avuçla ağız oğuşturarak, öksürüp göğsünü boşaltarak, orta parmaklarının arasında bıyığını düzelterek, midye ve kavrulmuş yağ kokan bahçenin salaş sahnesine bakıyor. Heyecan, baştan rakı dönmesini, karından meze bulantısını, bir müddet için, kesmiştir. Kızlı alaturka geliyor.

Bu alaturka utsuz, kanunsuzdur. Şark garbı nasıl yener, göstermek için, ney flütlenmiş, tamburun bağı alüminyumlanmış; çalgı oturmuş, ses ayakta; önce yarım saat kadar smokin, Dede semaisi ve dekolte, Nikogos ağa peşrevi okuyor. Kolalı sert yaka, boğazda şişen gazel damarını sıkıyor.

O da bir hayat kavgasındadır. Avrupa ses ve sazı kahvelere kadar girdiğinden beri, besteler operete sırnaşıp, ut banculaşıp, Kumkapı milli'si Galata alafrangasına yılışarak, piyasa takımı ekmeğini kurtarmağa çalışıyor.

Klâsiğin ortasında, yan masadan biri :

— Onu isteriz, diyor; bizimkini..

Arkadaşı mırıldanıyor :

Düm tek te, düm tek...

Elektrik, görülmiyecek şeyi aydınlatıp, görülecek şeyi kararttığı zaman ne kadar sinire dokunur. Karanlık, Boğaz'ı, Marmara'yı, karşı ufukları değil, bu kalabalığı örtmek için lâzımdı.

Kiminin, aklından geçen düşüncesinin göğsünün içindeki pürüzlü :

— Hımm...

Sesi, yedi masa aşırı işitiliyor: çarşafı karısını ağacın dibinde büzen bir başkası. yumruğunu, bir bıçak kabzası yakalar gibi. sıkılmış, masa tahtasının üstünden ayırmıyor: bir çocuğun iki eli, meze artıkları içinde eşeleniyor...

Birden, bütün bahçe alkış ve çığlıkla yerinden oynadı :

— Garson, ayakta durma !

— Arkadaş, omuzunu yana çek.

— Şapkanı çıkar efendi..

... dizlerine kapansam..

— Sen değil, ben kapanayım..

Kana, kana ağğ... ağğğ...

— Ağğ... Ağğğ...

ağğ... lasam.

Mehmet Ali :

— Çok bir şey kalmadı, dedi, yarı yoldayız. Eski alaturka sesi ağızda idi. Bu hanunda boğaza kadar inmiş. Boğazdan göğse bir karış mesafe var.

Kadıncağız diz kıvrıp şarkısını tempoladıkça, arka masa hep birden :

— Düm tek te, düm tek...

— Bacak mıdır, keman yayı mıdır, nedir?

İçilmez mi bir tek..

Düm tek te.. düm tek...

Alkış, çığlık, inilti ve coşuntu; bahçe masaları bile, spritisme masaları gibi, kalkıp oturuyor.

Mehmet Ali :

— Bu da mı millî şeref ? dedi.

Muallim Kadri :

— Daha dikçe dursa, çenesini daha az oynatsa... diyordu.

Raşit :

— Evet, dedi; üçüncü bir eksiği daha var: Beyaz esvabın göğsünde kırmızı bir yıldız!

Asıl şamata kadın sahneden inerken koptu:

— Olmaz.. Olmaz...

— Geri...

— Yukarı...

— Dümtek te.. Dümtek...

Masalarda tabak, cam, teneke sesleri karıştı. Ön sırada biri, eski karagözlerdeki ayak beste-sine uydurmuş, tepinip duruyor :

— Dümü dümü tek... Dümü tek tek te dümü dümü dümü tek...

Raşit :

— Türkülere karışmam. Fakat bu heyecana da millî diyemez miyiz ?

Avukat Şakir dayanamadı :

— Millîyi çalgılı bahçeye kadar sokmayınız.

— Kim sokuyor ? Kendisi geliyor.

O akşam bir ermeni hanendenin yirmi beşinci yıl dönümü imiş. Kolundan tutarak sahneye çıkardılar. Genç bir rum arkadaşı nutuk verdi :

— Milli musiki ölmez! diye bağırdı.

— Ölmez, ölemez..

— ... Ölmeyecektir. Kalbimizde yaşadıkça

öldürülemez. Hanendelerimiz, sazandelerimiz. efendim, geçen kış Mısır'da görmeliydiniz. Hani böyle topunuz birden bir köşede olup ta. alaturkamızın ecnebi memleketlerindeki itibarını seyretmeliydiniz. Yaşasın sazımız!

Raşit bana dönerek :

— Ne buyurulur, Kemalist bey? Galiba siz de o gece Sarayburnu'nda idiniz.

Mehmet Ali, gülmekten korkarak, yavaşça diyordu, ki:

— Bu millî ne Dede'den, ne de Zeki beyden geliyor. Dede alaturkasını bulmak için, galiba bir gün, çingene dümbeleşine kadar gideceğiz. Fakat bu millî.. Bu millî.. Acaba nereden geliyor?

Raşit :

— Kel Hasan kantosundan!

— İyi hatırıma getirdin. Fakat maalesef öldü.

— Kim?

— İhtifâlcî Ziya bey..

Ve kıs kıs gülerak :

— Bir Peruz ihtifalinin tam sırası değil mi?

İstanbul, 7 Eylül

"Azizim Raşit,

"Dün geceki şaka havası içinde, senin kaynayıp gitmiş gibi görünen bir sözünü cevapsız bırakmak istemem :

"— Kemalîst bey, vuruyorsunuz, amma öldüremiyorsunuz! Her inkılâbınız böyle ise... demiştin.

"Dün gece Zünbuloğlu bahçesinde, Kemalîzmin zayıflığını gösteren şey, ne idi, hâlâ bilmiyorum. Bilirsin ki, biz harf değiştirdiğimiz zaman, Türkiye'de herkes sağdan yazıyordu. Kendimiz için de en kolay yazı, otuz kırk senedenberi, bütün klişelerine alıştığımız, yarım arşın uzaktan sekiz on cümlesini bir arada okuyabildiğimiz eski yazı idi.

"Kemalîzm, bir ihtiras hamlesi değil. bir akıl iradesidir.

"Bir insanın asıl kudreti, düşmanını değil. kendisini yenmesinde görünür. Kemalîzm, Ankara'ya gittiği zaman, İstanbul'un güzelliğini tatmıyor değildi. Sarı Ankara toprağına ağaç tohumu döktüğü zaman, bu ormanın ancak çocuklarını gölgeliyeceğini bilmez değildi. İstep'te tohumdan orman yetiştiren Kemalîzm

ihtilâlciliği, Şark musıkisi denen bir medeniyet musıkisininin kökleri, ne kadar derinlerde olduğunu bilir. Ben de alaturkada hatıra şarkılar, hatıra besteler arıyorum. amma, bu musikinin öleceğini de biliyorum.

"Alaturka yeşermiyor : Yaprak döküyor ! Hem de kuruyan dalından kurumuş yaprağını... Udunu, kanununu, gazelini bıraktı; tamburuna çelik tel taktı. Dün akşamki hanımın kızı varsa, o benim oğluma, göğsünden şarkı söyleyecektir.

"Dün geceki heyecan, bir eğlenti coşkunuğu idi. Ben öyle iki bin değil, on bin kişilik bir karar heyecanı da gördüm : Sarayburnu'nda lâtin harfi ile arap muganniyenin kasidelerine karşı Kemalizm hükmünü söylediği zaman !

"Orada 10,000 boğaz yırtılırcasına bağırdı. Boynunu bükerek :

"— Evet ! demedi.

"Halk o geceden beri değil, çoktan beri yeni bir ses bekliyor. Darülbedayi operetinde, Sünbülöğlü kantosunda bu sesi arıyor : Ne semaî, ne de peşrev sesi... Yaratıcı zevk, sanatkârdadır... Bana onun bulunduğu yeri söyler misin ?

"Ağzına sen ve ben, biz fikir ve sanat adamlarının, isveç türküsü vererek sokakta doluşturduğumuz çocuklarımızın, tango bestesi ile millî marş söylediğimiz kalabalıkların, Avrupa türküsü diye baloz kantosu dinlettiğimiz halkın zevk kargaşalığı, zevk bozukluğu, neyi ispat eder, kimin suçunu

F. R.

-- 14 --

— Size, 16,500 metrodan inen bir şiiri ben okumak isterim. Bu ses, Stratosfer'den geliyor. Laboratuvara benzer bir balon odası içine kapanmış, sıska ve gözlüklü bir âlim, sonsuz boşlukla, yeryüzü havası arasından, bize haber salıyor. Eğer balon odasının zarında bir iğne deliği açılrsa, insanın bütün damarlarının kanı, bir saniyede son damlasına kadar boşalabilir. Bu yarı hava âleminin havadislerini telgraflarda okuyunuz :

"... Fırtınasız, yağmursuz, karsız, buzsuz bir kâinat... Burada hüküm süren iki kuvvet var : Sükût ve soğuk! ,"

"Profesör Piccard : — Yeryüzünden bıkip kaçmak isteyenlere bir yeni yer buldum, diyor.

"Stratosfer turizm zanaatına pek güzel yarayabilir.."

"Fakat Stratosferde rüzgâr, uzunluğuna estiği için, tayyareler kolaylıkla 700 kilometre yapabileceklerdir. Yalnız tayyare motörlerini işletebilecek hava makineleri lâzım! Fen bunu da yakında bulacaktır.."

Düşününüz, havamızı, ekmeğimiz gibi, yanımıza alıp, yarı - havaya çıkacağız; motörümüzün havasını da orada ayrı bir makine ile vereceğiz.

Gazetelerimizden şikâyet etmeyiniz. Arasıra, hayali günlerce oynatabilir; böyle havadisleri de onlardan alıyoruz.

Raşit :

— Stratosfer bir yılan gibi, Piccard'ın kanını emdikten sonra, bir koyun gibi, kapitalistlere teslim olacaktır. 700 beygirli Yunkers, gelecek sene, Berlin'den Nevyork'a Stratosferin işletilmesi şirketinin eshamlarını taşıyacaktır.

Mehmet Ali :

— Bugünkü gazetelerimizin en düşündürücü havadisi bu değildi. Bir İngiliz mühendisinin yaptığı demir - adam'ın hikâyesini nasıl okumadınız? Mühendis yarattığı adamı 30 bin dolara iki amerikalıya satmış. Müşterilerinin

karşısında son tecrübelerini tamamlamış. Fakat bir vidasında yanlışlık yaptığı için, demir adam, kolunu kaldırmış, bir yumruktaki Allah'ını öldürmüştü.

"Kitabı mukaddes'in Allah'ı ne kadar olsa şarklı, şarkın da Suriye'lisi olduğu için, yarattığı et adam'ı kadın peşine takıldı. Âdem, şehvetten cinayete vakit bulamadı. Fakat et adam'ı yaratan Allah'ın ilk torunları, birbirlerinin başlarını yediler.

Mehmet Ali, yol dönemecinin İstanbul'un her köşesini gösteren yerinde durdu, geniş bir nefes alarak :

— İşte Stratosfer ! dedi. Bizim Stratosfer..

Sümbüloğlu bahçesi havasını ciğerlerimizden atabilmek için, avukat Şakir'in Çamlıca'daki ahbablarından birinin köşküne misafir gidiyorduk.

— Abdülhak Hâmit'in "Bâlâdan ses,, ini okumuşsunuzdur. İşte o Bâlâ burasıdır. Osmanlı imparatorluğunun yarı havası, Tanzimat'ın fikir, edebiyat, ihtilâl, nesi var nesi yoksa, düşünüldüğü, duyulduğu, doğduğu yer..

Şarktan öğrenen tanzimatçılar, aşağı toprağa sürünen, aşağı suyu yalayan yer - havasın-

dan buraya kaçımlardı. Bir gözü Paris'te, bir gözü gökteki yıldızda, meşhur şaşı adam, tanzimat adamı, bu yarı-havada kundaklanmıştı.

"Tanzimat kömür ve çelik memleketi olan İngiltere'nin mühendisi gibi, *bir demir adam değil, bir maymun adam yarattı. Yeni - Osmanlı, Jön Türk, Yeni Türk*, hep bu maymun adam'ın lâkaplarıdır.

Darven, insanları maymundan getirmeğe uğraşırken, biz onun davasını, insanları maymuna götürerek isbat etmeğe kalkıştık.

Her gün yeni bir marifet öğreniyordu.

"— Otur bakalım, efendilerimize göster, Paris'linin nasıl yemek yediğini,

"— Kalk bakalım, paşalarımıza göster, Paris'linin nasıl kırıvat taktığını.

"— Yürü bakalım, beylerimize göster, Parisli'nin nasıl kırıtığını..

Maymun kadar yaptı; papağan kadar söyledi. Yeni, yeni son moda kadar yeni... Eski, eski insan maymun kadar eski.

Biz oynattık, parsayı Paris topladı.

Stratosferle Boğaziçi kıyılarına doğru, dar bir iklimde ancak yaşayabilen maymun - adam,

Ankara'nın 1000 metresinde ölebildi. [Bana dönerek] Dostum, yerine ne yaratıyorsunuz ?

*
* *

Daha alt salona girer girmez, parazitlerle karışık bir ses :

— Alo alo.. Radyo İstanbul, hanımefendiler, beyefendiler...

Raşit :

— İşte demir adam'ın kolu, tulümevç.. İşte benim kafamı kurtaramadığım yumruk..

Ve tersyüzü çıkararak yatmağa gitti.

Kibar biri olan evsahibi :

— Bir serbest sanatkârlar birliği varmış; monologlar söyleyeceklermiş. Bilmem, belki dinlemek istersiniz..

— ... Bu akşam stüdyomuza Serbest sanatkârlar klübü bağlanmıştır. Monologlar, şiirler.. Güzel bir gece geçireceksiniz. Bir dakika bekleyiniz.

Önce salonu derin bir uğultu kapladı :

— Oturunuz... Yerimi almayınız... Ahmet, iskemlemi sakla ! Susunuz, beyler...

Kalın bir ses :

— Efendiler size radyonun faydalarından

bahsedecek değilim. Şu dakikada benim sesimi bütün Türkiye duymaktadır. (Alkışlar) Muhterem İstanbul radyosu haftada bir gece Türkiye'nin kulağını bizim ağızımıza bağlıyacaktır. (Teşekkür sesleleri). Artık sesimiz oda içinde kalmıyacak, eserlerimiz Ahmet İhsan beyin haftalığı içinde hapsolmiyacaktır.

"Sözü burada keserek, mikrofonu günün meşhur nüktecisi Taş Alpa bırakıyorum.

Taş Alp :

— Mademki arkadaşım bana nükteci dedi. Ben de Ahmet İhsan beyin haftalığına kalbur diyeceğim. (Kahkaha). Kırk senedir nelereledi, neler... Bu öyle bir kalburdur, ki deliklerinden yalnız Ahmet İhsan bey geçmez. Şu zamanlarda iktisatçı demek, maliyet fiatını azaltabilen demekmiş. Ahmet İhsan, Türkiyede şiirin maliyet fiatını Fikret zamanı 20 kuruşa düşürdü, şimdi sıfırı buldurmak üzeredir.

Sesler — Samandan ucuz, samandan ucuz..

— Onun için iktisat mütehassıslığı aldı, yürüdü. Fakat dahası var : Ahmet İhsan bey arap, acem lûgatleri bilmez. Onun için eskiden makalelerini dümdüz, dilinin erebildiği gibi yazardı. Şimdi ise, dil meselesi çıkar çıkmaz :

”— Gördünüz mü, diyor, ben hep öz türkçe yazardım, amma, edebiyatı cedidecilere dinletemezdim. Kırk senelik yazılarıma bakınız, lûgatler parmakla sayılır!

İşte arkadaşlar ayaküstü, kalburüstü buna denir.

Kahkahalar...

— Yooo.. Sizi boyuna güldüreceğimi de zannetmeyiniz. Bugün bir küçük vazifemiz de var. Aka Gündüz ellisine bastı. H. Muhsin'in yazdığı ve A. Ragıp'ın bestelediği marş okunacaktır. Haydi arkadaşlar :

Aka Gündüz müdür ?

Aka,

Gün...

düz müdür ?

Müdür müdür.

Aka Gündüz.

AKBA dükkânında !

— Şimdi tekrar nokteye gelelim. Geçenlerde benim monologlarım ahlâkı bozuyor, diye telsiz şirketine mektup göndermişler. Mektup sahibine derim ki: Biz, Osmanlılık ahlâk bozukluğundan battı, diyoruz; ondan kalma ahlâktan ne bozabilirsek, yürüyoruz, çıkıyoruz, demektir!

(Bravoo...) Ahlâkı, Tango pantolonu gibi bollaştırırım, demiyorum, (Sürekli kahkahalar) fakat ıslanmış mayo gibi de darlaştırmıyalım.

Mayo dedim de, potur aklıma geldi. Biliyorsunuz, geçenlerde ressam C. Muhip, Ankara'ya gitmişti. Tablolarını koltuklıyarak İstanbul'a dönerken, Eti - Mesut köyünün elektriklerini görmüş. Dalgın dalgın, elektriği, öküzü, rayı, poturu düşünmüş.

Potur ve öküz.

Elektrik ve ray..

Diye sayıklamış. H. Muhsin bu mısraları şöyle tamamlamıştır :

Ray... ray... demir ray,

Doğunca ay,

Genç tay,

Buz üstünde kay...

Say gönül, günleri say,

Belki bir alay,

Sipariş gelir...

— Tekrar nükteye gelmek lâzımsa, C. Muhip'in heykeltraş Hüseyin için tekerlemesini okumalıyız :

*Tenekeden büst olur,
Altın kalkar üst olur,
Keçe küllâh, takunya..
Tekerleme tek ola.
Buluzun etek ola,
Yuvanşıkay, barbunya...*

Şiir.. şiir diyince, geçenlerde A. Ragıp'a dedim, ki :

— Hüseyin Siret beyin şiiri ile Nâzım Hikmet'in şiiri arasındaki fark nedir ?

Ne dese beğenirsiniz :

”— Biri kuzu gibi meler; biri koç gibi tos vurur.

Kuzudan, tostan Olimpiyada gelelim. Bizim birlik bir atlet takımı çıkarıp Los Ancelos'a gidecek diye Akbaba bir fıkra yazmıştı. Ben de onlar için bir marş yapmıştım. Nükteli şiir serisini onunla kapayalım. Marş :

Ben bir uzun kamışım..

bestesindedir.

*İstanbul'sun, Bolu'n yok,
Pehlivansın kolun yok,
Sağın sarsak, solun yok
Buyrun Olimpiyada...*

— Şimdi arkadaşlar her hangi bir kuru fikri nüktelemek için..

*
**

Mehmet Ali :

— Efendiler, size radyonun bir faydasını öğretmek isterim. Şu düğmeyi aşağı ittiğiniz vakit (düğmeyi indirir) torun nesilden kurtulursunuz. Ya düşününüz, eski nesildir, misafirdir diye aralarında bulunmuş olsaydık!

Hep yarı - havadayız, hep yarı - havadayız. *Bâlâdan bir ses, veya Zir'den bir ses, hepsi Stratosferden.* Biz gene gelelim Profesör Piccard'a!

— Hayır dâha iyisi uykuya gidelim.

Uzak, küçük bir resim, nasıl sinema perdesinde, yaklaşı yaklaşı, büyür, büyür; sonra bir yeri bütün perdeyi kaplar; koca salonda ondan başka bir şey görünmez olur, tıpkı onun gibi,

Uzun kırmızı fesler üzerinde başı, siyah setresinin kısa, dik yakasına takılmış, sallanarak Sultan Hamit geldi, yanaştı yanaştı, çukur gözlerinden iki mezarlık fosforu sıçradı, burununu bıraktı, gitti.

İğri yatağanlar üzerinde, sivri dağlardan sıçrılarak, kılıç bıyıklı Niyazi bey sükün etti, yanaştı, yanaştı, bir geyik boynuzu bıraktı gitti,

Kara, parlak, kırışksız çizmeler üzerinde, yüzü kalıplı, saçı ütülü, bakışı, duruşu, Serfotoğrafii Hazreti Şehriyarî İstandardi, Enver geldi, iki bıyık pensi bıraktı gitti,

Küs küs, küsemen üstünde, tel sakal, mavi püskül, Sait Halim geldi; kaşını çattı, dudakını büzdü; bir sırma göğüslük bıraktı, gitti,

Sirtında beyaz cübbe, eli onun koluna gömülmüş; başında yeşil sarık, kulağı onun fesine geçmiş; sarı atlas minder üstünde Şeyhislâm Efendi geldi, yanı fiyongalı, bir al hamail bıraktı, gitti,

Talât Paşa görüldü; kolu uzandı, uzandı, sıkılmış bir yumruk; Cavit, iki camlı bir cavlak; Cemal paşa tarama bir sakal; donanmacı Şefik bey; üstünlü esreli bir sülüs hamiyet mahyası bıraktı gitti,

Ve korkunç bir davul sesi, sanki devler minareleri tutmuş, kabirlere vurur gibi..

— Derecesi kaç?

— 39 a düştü..

— Ya nabzı ?.

Alnımda sirkeli bez, burnumda kolonyalı mendil, karşımda açık pencereden İstanbul'un yarısını görüyorum.

Ev sahibi :

— *Ne kadar korktuk bilseniz, diyordu; sayıklamanızı öteki odadan işitiyorduk. Rahatsızsınız ya?*

Mehmet Ali koştı :

— *Aman, dedi iyi ki hafifledin. Az daha yarın akşamki vakayı göremiyecektin ?.*

— *Ne vakası ?.*

— *Sonra anlarsın... Burada öğle üstüne kadar, istersen bu gece de kal.. Biraz terle, çorbadan başka bir şey de yeme, yarın akşam üstü 6 da Kadıköy'de iskele kahvesinde buluşuruz.*

— 15 —

Nöbet yorgunu, köşkün orta katına kadar zorla inebildim. Ev sahibi :

— *Oo... Geçmiş olsun, buyurunuz ; dedi. Hem yemeğin, hem de münakaşanın ortasındayız. Bilmem münakaşa yerine başka bir kelime bulacak mıyız?*

Biri atıldı :

— Kavga..

Sinirli sinirli, çatalını tabağına sürten delikanlıya bakarak :

— Türkçede sonu ona varır amma, eğer kelimelerde terbiye vermek hassası varsa, daha yumuşak bir kelime aramalı, dedim, fikirleşme düşünüşme, hattâ bile bile yanlış yaparak, söyleşme..

— O hasbihal karşılığıdır..

— Ben de, bir kaç sene kadar, tam onu istiyorum; münakaşa yerine hasbihal.. Mizaçlarımızın tuhaf bir hastalığı var. Ya durgun su kadar sükûn, yahut birdenbire fırtına, 36 sü-kûtundan 40.5 sayıklaması !.

Delikanlı çıgarasını silkti :

— Ne iyi söylediniz, dedi; ne iyi üstüne bastınız.. Dün Kurultayda hep onu düşünüyordum. Niçin fikir adamları arasında bile, bir türlü demagojiden kaçınamıyoruz? Demagoji.. Bunun osmanlıcası avamfiriplik idi. Demokrasi, avam lâfını kovdu. Avam.. Kimin haddi bu sözü ağza almak? Avam yok, halk var.. Öyle ise demagoji: *Kendini halka beğendirmek için, hakikatten bilerek uzaklaşmak, mı demektir?*

Kendini halka beğendirmek.. Fakat hakikat halktadır, hak halktadır, halkın beğenmediğinde ne hakikat, ne de hak var. İşte bizim yeni ideolojimiz! Halk... Elit.. Bu ikinci kelimeyi nasıl isterseniz terceme ediniz. Güzide deyiniz, seçgin deyiniz; fakat ötekine dudak dokunduramazsınız. Eski Allah kelimesi gibi bir şey.. Bir gün biri: Halk kimya bilmez! dese, insanı öküz gübresine gömecekler! Hep bildiğimiz folklor, sanatın, ilmin, kültürün kendisidir, dedik, ortaya attık.. Biz, kerpiç köye alfabe öğretmeğe gideceğimizi zannederken, karşımıza otuz bin kelimeli köy çıkardılar. Yaklaşabilirsen yaklaş.. Otuz bin! Bizde en büyük muharirin türkçesi, arapçası, acemcesi, hattâ bildiği Fransızca veya Almancası ile, top yekûn, bu kadar kelimesi var mıdır? Bütün edebiyatı ceditde kitaplarının lûgatlerini sayacağım geliyor.

Halk... Elit.. Elit.. Halk...

Halk türküsü, tere gibi, dağda mı bitti; süt gibi memeden mi sağıldı sanıyorsunuz, ayol? Anadolu'da ârif derler, bir halk yetişmiş vardır. Bu yetişmiş adam, derin, geniş bir kültür ananesinden gelir. Kulak kültürü; dirsek yerine diz çürüterek, okumak yerine dinliyerek alınan kültür..

Lûgat birliği, dil birliği nerede, seviye nerede? 1 sene okuyan 1 senelik, 2 sene okuyan 2 senelik anlar; fiziği de, tarihi de, Őiri de, sanatı da!

Sokakta, birtakım başı boŐların, Kurultayı alaya aldıklarını söylüyoruz. İlimle alay! Mefkûre ile alay! Kızıyoruz, ayıplıyoruz. Fakat demagoji de ilimle alay, mefkûre ile alay değil midir? Ona niçin hiddet etmiyoruz?

Neden korkuyorum, bilir misiniz? Artık halk terbiyesinden bahsedemeyeceğiz diye... Terbiye sözüne dudağınızı dokundurdunuz mu; — Vay efendim, terbiyesiz olan halk değil, sizsiniz...

Halk bilir, lâfı, Allahü â'lem yerine geçiyor. Bu kadar bilirse, neden ona rejimini, âdetlerini, kılığına kıyafetine kadar nesi var nesi yoksa hepsini zorluyoruz?

"Bize de elit olmak için seneler, halka da halk olmak için seneler ister. Halkın da kendine göre sazı, sözü vardır; "halkı terbiye için bir yığın edebiyat lâzımdır,, sözü nerede; "halkın anlamadığı sanat sanat değildir,, hükmü nerede? Kelimelerimizin bir olması nerede, cümle anlamak nerede? Renkleri bilmek nerede, resimden anlamak nerede?

Demokrasi şeriat, demagoji de onun hilesi..
Bir iki defa daha mırıldandı :

— Halk... Elit.. Halk.. Elit... Sıkılmazsanız, size mütarekede başımdan geçeni anlatayım.

— Bir gün beni, Anadolu taraflısıdır diye yakaladılar, Sultanahmet hapisanesine attılar. Muharrir olduğum için, aristokratlar koğuşu denen bir oda vardı, içinde beş altı paşa, bir iki vali, mutasarrıf, bir eski mebus... Orada, dokuzuncu yatağı da bana verdiler.

“Hiç olmazsa, diyordum; bu kadar iş başında bulunmuş, yer görmüş, yurt görmüş kimse-lerin tecrübelerini, hatıralarını, fikirlerini dinler, bir şeyler öğrenmiş olurum!” Elit nişan olsa, hepsinin boynunda birinci rütbesi asılı olurdu, o kadar bilinmiş işitilmiş insanlardı. Oda ufak, günler uzun; hepsi yavaş yavaş sertliklerini, ciddiliklerini, resmîliklerini attılar; konuşur, gülüşür oldular. Bilir misiniz ne oldu? Biri bir günde bitti, amma nasıl bitti, boşalan bir şişenin suyu biter gibi, elli senelik hayatı, bir günü dolduramadı. Ve en kabadayısı dört gün dayandı, o da, sık sık çoluk çocuğunu düşünerek, lâftan kesildiği için! Kendi kendime: İşte Elit, diyordum. Nazır mı? Onlardan. Vali mi?

Onlardan. Profesör mü? Onlardan; nereye ne lâzımsa onlardan!

Düşünüyordum: Şimdi hangisini isterseniz, sırmasını, yaldızını, yıldızını üstüne geçiriniz. Geniş bir salonda derin bir koltuğa gömünüz, kendisine bir karış ta surat veriniz: İşte Osmanlı imparatorluğunu, kendisine dar gelen dünyayı, nasıl kurtaracağını düşünen büyük vezir! Dirisine sekiz atlı fayton, ölüsüne üç top arabası az gelir...

Ve diyorum, dışardakilerin de hepsini, sırmasından, yaldızından, yıldızından soyup şu odaya tıksalar, beş gün bıraksalar, hep böyle boşalıp gideceklerdir. Kimlere uymuşuz, kimlere sarılmışız, düşünüyordum. O günden beri puta tapmam.

Bir ramazan günü bu elitten biri ile Harbiye nezaretindeki mahkemeye gitmiştik. Geç vakte kadar kaldık. Dönüşte hapisane müdürü:

“— İsterseniz, dedi, bir araba tutabilirsiniz.

“Ben hemen: — Evet, dedim.

“Elit hazretleri:

“— Hayır, hayır, dedi; Divanyolu’ndan yayan gideceğiz. Halk bizi görsün, kurbanlarını görsün...

Bir haremağası zabitin arkasında, yanımız-

da iki süngülü, iftara yakın, tıkabasa dolu cad-
deden gidiyoruz. Halk dalgasının, etrafımızdan
öyle bir açılışı, uzaklaşışı; sürtünürse sinek
gibi yapışacakmışız; bakarsa bıçak gibi sapla-
nacakmışız gibi; öyle korkarak, çekinerek, iğre-
nerek yan yan gidişi vardı ki...

Yanımdaki uzun boylu elite baktım. Bas-
bayağı, kelli felli, sakalı düzgün, fesi yerinde
bir zattı. Kendimi düşündüm, onlar için sürük-
lendiğimi düşündüm...

Halk... Elit.. Elit.. Halk! Hiç birini müs-
lümansanız allahlaştırmayınız. Gâvursanız put-
laştırmayınız. Lâikseniz yalanlaştırmayınız. İki-
sini de insanlaştıralım. Halk, bizi anlayacak
halk, Elit, halkı sevecek elit, güzide, seçkin,
her ne ise o: En okumamışı dört sene mektep
görmüş, şuurlu bir halk, en kurusu, en basiti
bir kaç yüz kitap üstünde durup düşünmüş,
bir kaç kitaplık düşünce verir, *sahtesiz, takma'*-
sız bir fikir adamları sınıfı...

Evsahibi dedi ki :

— Bir gün Üsküdar vapurunda bir yan kama-
rası kavgası gördüm. İtilâf hükûmeti zamanların-
da idi. Birisi kim bilir münakaşanın neresinde :

“— Ya Dumlupınar, o kimin esiri? diye bağırdı..

“— Kimin mi, halkın!

“Daha fazla bağırdı :

“— Efendi, sizi halka hakaret etmekten menederim.

“— Nasıl, halka hakaret!

“— Evet, halka hakaret ediyorsunuz. Çünkü, Balkan muharebesinde papuçsuz kaçarak, Rumeli’yi kaybedenin halk olduğunu söylüyorsunuz! (Bana dönerek) Bizim genç arkadaş, sizden daha nöbetli çıktı. Bir iki saat için yatağınızı ona verir misiniz?

Baştan beri susan üçüncü misafir:

— Kalkmazdan evvel, size dün bir İngiliz gazetesinde okuduğum fıkrayı anlatayım. Belki biraz gülersiniz. Bir İngiliz seyyahı Newyorkta Ambasadör otelinin antresinde kapıcı ile konuşuyormuş. İçi sıkıldığı için :

“— Hikâye bilerseniz bana bir tanesini anlatınız, demiş.

“Kapıcı :

“— Hikâye bilmem amma, size bir bilmece söyleyeyim. Benim babamın bir çocuğu var.

Benim ne erkek kardeşim, ne de kız kardeşim...
Bu insan kimdir ?

"İngiliz düşünmüş, taşınmış, aramış, taramış,
ne söyledi ise doğru düşünmemiş; nihayet kapıcı:

"— Yorulmayınız, demiş; o insan benim !

"İngiliz kahkaha ile gülmüş. Memleketine
döndükten sonra bir salonda misafirlere :

"— Size bir bilmece söyleyeceğim, demiş.

"Ve kapıcının bilmecesini tekrarlıyarak
sormuş :

"— Söyleyiniz bakalım, o insan kimdir ?

"Düşünmüşler, taşınmışlar, aramışlar, tara-
mışlar; kimse cevap bulamamış. İngiliz demiş ki:

"— Yorulmayınız, söyleyivereyim : O insan
Newyork'taki Ambasadör otelinin kapıcısıdır !

"Affedersiniz amma, İngilizin nükte anla-
mamazlıktan saplandığı bu çıkmaza, biz kendi-
liğimizden, bilerek, çıkarımız için giri-
yoruz.

"Demokrasi bilmecesini halk kelimesi ile
çözerken, etrafımızı İngilizin Londra salonunu
şaşırttığı gibi afallatıyoruz.

"İhtilâlin sopası, derebeylerini kovar. Ter-
biyesi halkı yapar.. Ve.. demokrasiyi, yapılmış
olan halk yapar ! Biz karşımızda güç olan

yapılacak bir halk yerine, avunup oyalanmak için yapma bir halk görüyoruz.

— 16 —

Hasır döşemenin ortalarından, eski Kuran rahlelerine benzeyen kürsüye kadar, gene aynı adamlar, yalnız arkada iki saf genç; kulüp havasında derin bir sinmişlik var.

Birden, sol kapıda bir karışıklık oldu. İçeri, biraz solgun yüzlü, fakat dik ve tok bakışlı, üstü başı tozlu bir delikanlı girdi. Sesi, çok bağırılmış veya henüz öksürük geçirmiş bir boğazdan geliyor gibi:

— Sizi aldattığım için affedersiniz. Başka türlü hepinizi toplıyamazdım. Nafia vekili gelecek; sözünü çıkaran benim.

Yarı karanlıktan biri :

— İşimizi gücümüzü bıraktık.

Halit :

— 31 Mart sus! diye haykırdıktan ve kaşını çattıktan sonra:

— Hiç biriniz kımıldayamazsınız, dedi; ya beni dinliyeceksiniz, ya boğuşacağız.. Ne kalkıyorsun dayı Hasan? Beni gördüğün yerde

kafamı ezeceğini söylemişsin. Biz, iki sıra arkadaş, hacı, hoca sürüsüne yeteriz. Senin için de kayıkçı Ahmet'i yedek getirdik.

Kayıkçı Ahmet, yoklamada cevap verir gibi, kuru kuru öksürdü.

— Geçen gün burada toplanmışsınız. Benim bir yazımı okumuşsunuz. Kulüpten de kovmağa karar vermişsiniz. Hem de, Gazi'nin ismini bolşevikliğe âlet ediyor diye! Hakkı hoca buraya bak; başından bizim zorla çıkardığımız sarığı, sen büküp, devşirip kafanın içine sokmuşsun. Ne zaman suratına baksam, yeşil yeşil, gözlerinin içinden fırlayacak gibi olur.

Arkadaşlar; şu dergâh, türbe, mescit, medrese pintilerine bakınız.. Gazi'yi bizden almağa kalkışanlar siz misiniz? Siz onu, turalardaki "Elgazi,, mi zannediyorsunuz? Bu adamların bizde beğenmedikleri, bizde hücum ettikleri, bizde milletin sevmediği dedikleri, bizde bolşevik buldukları şeylerin hepsini birden topladınız mı, Mustafa Kemal meydana gelir.

— Estağfurullah... Hâşâ...

— Kes sesini, Ramazan kayyumu! Mason sözünü ağza alan sen miydin? Senin için mason ne demektir? Tut masonu deseler, şapkayı,

lâtin harfini, yeni nikâh kanununu yakalarsın.. Fakat bir türlü açık söylemezsin, söyleyemezsin. Halife memleketten çıkarken, sağlam dişiniz çekiliyor gibi, ızdırıp çektiniz; of demedikten başka, güler yüzlü bile oldunuz. Sizi gidi yıllanmış Allah tüccarları, şimdi de Gazi tüccarlığı mı yapacaksınız? Bize karşı.. Bize ne derler, biliyor musunuz? Kemalist..

— Hepimiz öyle, bütün..

-- Siz Kemalist değil, siz Gazicisiniz. Gazici demek, korkudan, yahut menfaatten, hattâ saygıdan onu bırakmayan, bırakamayan veya onunla ticaret eden, maişet eden demektir. Kemalist demek Gazi'nin kafasını anlamış olan, almış olan demektir. Gazi sizin için nedir? Eğilemez bir baş.. Kemalistler için yaratıcı bir kafa.. Şapkayı niçin giydiniz? Gazi'nin hatırı için... Ya lâtin harfini niçin kullanıyorsunuz? Gazi'nin hatırı için... Şeyh Sait asıldığı zaman, hepiniz onunla ipe çekilmişsiniz gibi boyunlarınız uzadı, gözleriniz dışarı fırladı..

Gidi üfürükçüler, hâlâ: "Elcevap, olur!., muskası dağıtarak geçiniyorsunuz. Kemalizmin şapkası için birkaç kuruş maaşa sattığınız "elcevap, olur,, unuz, Vahidettin'in: "Anadolu'da

ölenler şehit değildir!., fermanının altına bastığınız "elcevap, olur., dan başka nedir?

Şeyh.. Şeyh.. Ben sürünürken bana güleceğin günü bekliyorsun.. Hem de başıma geçmiş bekliyorsun. Bugün, başımda olacaksın, yarın da senin kopası kafanı, kafamla ödeyeceğim. Fikirlerimizi siz tutuyorsunuz, ha, arabaya ters koşulmuş öküzler gibi, tutuyorsunuz: Gazi dursun amma, yaptığı yanlışlık yürümesin!

Beni lûtfen affediyorsunuz. Korkaklar! Sizin bende affettiğiniz şey, Gazi'nin kuvveti ve korkusudur.

Bu kuvvet karşınızdandır, bu korku yüreğinizden eksik olmayacaktır. Sizi, her zaman böyle hasır pireleri gibi sindireceğiz.

Kimdir o babamdan, dedemden, hayatımdan bahseden? Kimdir o, yağlı yorgana bürünmüş Asyalı? Nerede ise bekçi, imam, ev basacaksınız, yatak yoklayacaksınız; dolap arayacaksınız. Nerede ise, herkesi, belediyenin tuvalet çukurlarına kadar takip edeceksiniz. Eniştemin odasında ne işin var, yeşil tekke? Irz, kafanın içindedir.

Şu Hâki softasına bakın, nasıl tesbih gibi "Allah., çekiyor..

— Ah.. çekiyorum, ah!

Yerinden fırlaması ile, atlet gibi bir lise delikanlısının amuzuna yapışıp yere çökertmesi bir olur..

— Irz, ırz.. Sizde irz olsa, Peygamberinizi Allahınızı, hattat Yesarinin besmele levhasından ucuza satıp, riyakârlığınızla şeytanı bile şaşırtmazdınız.

Şimdi arkadaşlar, Kemalizmin gençleri, safınızı ileri sürünüz. Şu alaca bulaca, pılı pırtı bohçası kalabalığı, daha sıkı sarınız.

Hava, derin bir yılgınlık içindedir. Herkes ne olacağını sorar gibi, ürkek ürkek etrafına göz gezdirir.

— Şimdi bu kulüpten istifa edenler, dışarı çıksınlar.

Biraz durur :

— 31 Mart, en önce sen!

Hakkı efendi kalkar, ve gençler safında açılan yoldan, sıkışa sıkışa geçip gider.

— Şimdi bizlerden başka hepimiz! Yalnız, arkadaşlar içerdeki odada reislerle azaya istifa kâğıdını imzalatmayı unutmayınız. Şeyh Veyse-
lin yorganını yastığını da sırtına yüklersiniz.

*
* *

Ertesi gün Halit imzası ile şu mektubu aldım:

"Efendim,

"Dün akşam eski Bektâşi tekkesinin sofa-sında ufak bir teşrinciler temizliği yaptık. Sizin orada olduğunuzu bilmiyordum. Bilseydim, asıl acılarımı içimde saklamış olmazdım.

"Bahçeden çıkarken, bir iki arkadaşa:

— İnsanın politikada yaşını idare etmesi, başını idare etmesi kadar, belki daha güçtür, demişsiniz.

"Yaşım yirmi dördtü. En eski hatıram mütarekedir. Otura otura bir çoklarımız gibi oportünist yağı bağlamağa vakit bulamadım. Aybım bu mudur ?

"Bizim Cumhuriyette arayıp bulduğumuz denize çıplak girmek hürriyeti değil, tefekkür hürriyetidir. Politika oyunları ile bir Şark kalabalığı oyalyarak, ihtilâl nizamı kuracaklarını zannedenlerden değiliz.

"Siz de mi, benden kalabalıklaşmağı, ekseriyetleşmeyi istiyorsunuz? Davayı küçülte küçülte basit bir idareciliğe, daralta daralta basit bir politika kırtasiyeciliğine indiriyorsunuz. Başlığı değiştirmek için, üç ayı çok gören Kemalizm hamlesi, başı değiştirmek için, Şark

başını, Asya başını değiştirmek için oturup bir asır bekliyemez. Konuşmıyarak, bağırılmıyarak yapılan şeyin ismine pandomima denilir, ihtilâl denmez. İhtilâl, kalabalığın iyiliği için, fakat kalabalığa zorlanan şeye denir.

"Ortalıkta olup bitmiş, yahut olur biter, nikbinliğini verecek ne görüyorsunuz?. Dün geceden bir gün evvelki Bektaşî sofasını mı?. Biz bir fetih kavgasının henüz başında değil miyiz? Bunun için en esaslı ihtiyaç, tam, sert, müsamahasız, açık bir mefkûreler disiplini, bir ruhlar organizasyonu bir dava ahlâkı değil midir?. Her şeyi tepeden tırnağa yeniden yapmak heyecanını hangi serin suda soğuttunuz?.

"Biz henüz alınan bir şeyin bekçileri değiliz. Fetih çocuklarıyız.

"Kulaklarımızda oportünistlerin :

"— Dur !

u, değil,

"— Gazinin :

"— Yürü !

sü, çınlamaktadır..

"Kemalizmin İnönü, çeteciliğe, zorbalığa karşı omuz okşayışın,

"Sakaryası, softalığa karşı arka sıvayışın,
"Dumlupınarı, Saraya ve Tanzimata karşı
göz kırpışın sonu idi.

"Yalnız ihtilâldir ki duramaz; geri gider.
Yalnız ihtilâl politikasıdır ki düşmez yuvar-
lanır..

"Kalabalığın bunağına karşı yaşımı, softa-
sına karşı başımı kollamak! Cumhuriyetin do-
kuzuncu yılında alacağım öğüt bu mu olacaktı?

"Biz Kemalizmin, her şeyde, terbiyede,
ahlâkta, dinde, ilimde, her şeyde hür, korkusuz,
heyecanlı tefekkürünün, ışık saldığını görmek
istiyoruz.

"Yapılacak yapılmış gibi, alacağınızı almış
gibi yumuşak oportünizme, yaslanmış hare-
kete karşı, İstatüko yumruğu sıkıyorsunuz.

"Kalabalığınız biz olacağız. Redif devşir-
mekten vazgeçeceksiniz. 907 tevelliütlüler asker
yaşını beş senede aşmışlardır. Genç fetih
ordusunun saflarını yürütünüz.,,

*
* *

Şu cevabı verdim :

"Fetih ordusunun neferini selâmlarım ve
Erenköy'deki Bektâşi sofasının fethini kendi-
sine kutlularım.

"Dediklerinizin bir kısmı doğru, birazını da düzeltmek isterim.

"Mütemadiyen :

"— Ver !

"Diyen fetih ordusunun alacağı şeye hediye denir. Kemalizmin Üsküdar'dan Kafkas hudutlarına kadar hangi kabiliyetine; hangi tecrübesine set çektiniz bilmek isterdim.

"Politika kadrosunda gördüğünüz gençler oportünizmine karşı, gençler kadrosunun İstanbul sinekürü, tam bir karşılık değil midir? Erenköy, köy değildir.

"Fetih ordusuna bir köy fethetmesini dilerim.

"Erenköy sofasından ve bütün sofalardan softa kovmak güç değildir. Bit, tahta sapan, sıtma, her şeyin en gerisi, bütün Asya, Anadolu köylerinde bağdaş kurmuş, keyfine bakıyor.

"Fetih ordusuna istemekten fazla, almak yaraşır.

"Kemalizmin de demagojisi, Kemalizmin de softalığı olabilir : Ondan çekinmeliyiz.

"Kemalizmin temeli nedir, bilir misiniz? Anadolu dağlarının başında tek başına
MUSTAFA KEMAL !

"İstanbul'da toplanıp, altından geçmek için bir taflanlı tak bekliyen orduya, fetih değil, parad ordusu denir.

"Hak, hukuk, alıp vermek sözlerine gelince, Rejim'den kimse alacaklı değil, herkes onun borçlusudur. Yaptığımız, yaptığınız, yapacağımız yapacağınız bütün hizmetler, rejimin bize verdiklerinden yalnız birinin, şerefle yaşama'nın karşılığı değildirler.

"Söylediklerinizin doğrularını, benim dediklerimin doğruları ile tamamlayınız. Büyük fetih, Anadolu'nun kasaba kasaba, köy köy, ihtilâlin içine alınması demektir.

"Fetih ordusunun ilk işi Devlet İstanbul ve Müstemleke Anadolu ananesinden arta kalan ne varsa evvelâ onu kökünden ve İstanbul'da kazıdır...,"

SON SOZLER

SANAT

Ben bu satırları yazarken 20 teşrinievveldeyim. Ankara izinim bitti. Kumsal sıfırından, yaylâ binine doğru çıkmağa hazırlanıyorum.

İstanbul rahatının uyusukluğunu, Ankara kışlağının kuru, sert rüzgârlarına yedirmek iyi bir şeydir.

Yukarıki satırların sonuna "bitti" klişesini koyup çantamı hazırlayacağım sırada, iki mektup, fakat bu sefer ikisi de tanınmış dostlarımın imzasını taşıyan iki mektup geldi.

Biri diyor ki: "Hiç şüphesiz eserine başlar-ken, bildiğimiz roman olmasa da, ona benzer bir şey yazmak istiyordun. Günlerden beri okuyorum; roman mı, hikâye mi, fıkra mı, makale mi, nerede yürüyor, nerede duruyor?.. Anlayamadım gitti. Bu tecrübe sana başlı başına sanatın güçlü-ğünü öğretmiştir, sanırım. Acele etmeseydin daha eğlenceli bir şey, daha çok kimse tarafından okunur bir şey yazabilirdin. Güzelliği gözünden,

saçı başından, kıravatı boynundan daha entere-
san insanlar vardır; senin bu eserinde de her
şey, bizzat sanattan fazla göze çarpıyor.,,

Bu arkadaşşıma şunu söylemeliyim ki, sene-
lerdir sanatkârlık iddiasını bıraktım. Ondan ve
öteki dostlarımdan bir noktada ayrılıyoruz :
Ben gerçekten dava adamıyım. Sanatı, edebiyatı,
makaleyi, gazeteyi, mecmuayı, seyahati, her şeyi,
davama yardım için ve yardım ettiği kadar
alırım; o kadar kıymet veririm.

Türkiye davasından, Türkiye'nin baştanbaşa,
toptan yekûn, halkı ile, toprağı ile, köyü ve
şehri ile, kafası ve gönlü ile yeniden yaradılışı
davasından, bu memlekette her hangi bir fikir
adamının, yalnız kendini veya başkalarını hoş-
landırır işler artırabileceğine inanmıyorum.
Türkiye davası ile davalanmayan hiç bir kim-
senin ve mesleğın, hizmetini değil, şerefini
de anlamıyorum. Davanın sıcak heyecanından
kurtulan, keyf için sanat, eğlence için yazı,
hattâ tuhaflık içi mizah yapabilenlere, şaşar,
kahırım.

Sanat için sanat sözünü çocuklukta mektepte
öğrenmişim; geçen sene Rusya'da büsbütün
unuttum. Oradaki sanatı, musıkisi ile, resmi

ile, romanı ile, şiiri ile, heykeli ile, davaya katılmış gördüm. "Dünyanın en büyük,, "dünyanın birinci,, , "dünyanın ilk,, diye başlayan ihtilâl eserlerinden hepsini yapmakta fen kadar sanatın da zahmet çektiğine şüphe yoktur. Dinyeper betonlarının üstüne amele teri kadar, şair teri, musikişinas teri dökülmüştür. Sanatın yeni zaman ihtilâllerindeki ismi, HAMLACI dır.

Toprakta *arasıra* sekip havalanan kanatlı sanatın, katı yer üstünde nasır bağlamış elini gördüğüm vakit, sanat gözümde daha büyüdü. Davanın her duraladığı, durduğu, şaşaladığı yere sanat, bir ruh gibi girmektedir.

İyi cümle mi yazıyorsunuz, güzel mısra mı sıralıyorsunuz, ustaca yay mı çekiyorsunuz, mermer çekiçlemesini mi biliyorsunuz, hepsi hepsi, herkesten, her şeyden evvel davaya lâzımdır. İhtilâl davasının harcı, insan kabiliyetlerinin hepsinden birden hamurudur.

Gene orada ıstırapları dindiren en iyi ilâç sanat olduğunu gördüm.

Sanatın en maddî, en hor dava işlerinde neye yarar olduğunu göstermedikçe, sanatı hi-maye ettiremeyiz.

Sanki bu sanat küçüktür de, terbiyesi davamızın başlıca işi olan kalabalığın şimdiki soy-suz meraklarını kollayan, sokak kalabalığına şehvet tellallığı, sirk maskaralığı, akıl ve zevk uşaklığı eden sanat mı büyüktür?

Bizde sanatın her çeşidini, edebiyatın her türlüşünü esnaflaştıran, düşüren, söndüren şey, davasızlıktan başka nedir? Bir cennete varmak ve bir cehennemden kurtulmak ihtiraslarının, havasında fırtınalar gibi boğuştuğu, fırtınalar gibi kucaklaştığı bir yapıcılık ve yaratıcılık ülkesinde, köşesine çekilip kulağını tıkamış, gözünü kapamış sanatın ne kadar acıklı olduğunu düşününüz.

İhtilâlin güzel sanatlara karşı vazife ve mesuliyetlerini yazarken sanatın ihtilâle karşı vazife ve mesuliyetlerini unutmamaklığımız doğru olur. Yanmış, yıkılmış cemiyet bütün kibar işlerine yan bakıyor.

İhtilâl şiiri marşta hazreti Akif'in güftesini, ihtilâl musıkisi Lange beyin bestesini, ihtilâl resmi Beyoğlu fotoğrafçısını henüz ayakta tutuyor.

Türk güzel sanatlarının hepsinin birden atelyesine gidiniz: Nerede Rumeli, nerede büyük harp, nerede inkıraz, nerede mütareke, nerede ihtilâl?

Papaya hizmet eden İsviçre mızraklısı, vatana hizmet eden Türk sanatından daha alâkalı sayılabilir.

Bu ya kendine çalan BEN davulu pathyacak ya bayram kalabalıklarının peşine düşen macuncu zurnası delinecektir.

Her şeyinin yerinde, yolunda olduğunu söylediğimiz sanatın nesi eksiktir, bilir misiniz?

Bir misalle anlatmak isterim : Anadolu'da bir kasaba Halkevi "Akın,, ı oynamaya karar vermişti. Sanat namına her şeyinin tamam olduğunu gördüler ve merkeze şu telgrafı çektiler : "Yalnız bize biraz sakal ve makyaj gönderiniz!,,

KARAGÖZ

Roman'daki Karagöz fıkrası çıktıktan sonra, şöyle bir kart aldım :

"Efendim,

"Yeni Mecmua,,nın 60 ıncı sayısının 144üncü sayfasını bir daha gözden geçirir misiniz ?

"Karagözün ölümünden ilk önce bahseden bu yazının altında sizin imzanız var.

Ahmet Raif

Bende konağı ismindeki bu yazımı unuttum. Tekrar okudum ve yazıldığı korkunç günü hatırladım.

Büyükharbın son yılındayız. Siper siper üstüne, şehir şehir üstüne devrilerek, imparatorluk çölde vurulmuş bir kârvan gibi göçüyor. Aç sınır, aç köye dönüyor. İstanbul, korkudan sıtma gibi sararmıştı. Harp zengini müzeyyen türk altın ve pasaport peşinde koşuyor: Türk kâğıdından ve Türk toprağından kurtulmak, hepsinin kaygusu bu.. Altın, pasaport ve İsviçre!

Artık Yahudi, semiz ensesini ve geniş karnını Balat'ın iç sokaklarından caddeye çıkarmış, Tokathyan camekânına sermiş, Yat kulübü koltuğına yaslamış, tok ve tasasız, havadan, sudan, visalden konuşuyor. Evet, o günlerde, İstanbul'un halk ıstırabını bir Karagöz rüyasında görmüştüm. Bu rüya, o zamanki İstanbul'un hakikati idi. Dinlemek ister misiniz?

Bir ramazan günü... Akşam üstü marangoz dükkânından bozma bir Karagöz kahvesi-

nin önünden geçiyorum. Karagözcü Kâtip Ahmet zayıflamış, yaşlanmış:

— Bilmem bu sene masrafı çıkaracak mıyız? diyor.

Çocukluktan beri esrarlaştırdığım durduğum perde arkasını görmek merakına düşünüyorum: ”.. Bir alçak rahle, ufak bir dolap, rafın üstünde birkaç yanmamış mum, kullanıla kullanıla kararmış katılaşmış deri hayaller, biraz balmumu, birkaç da kavrulmuş değnek, kırık bir tef, derme çatma bir iki iskemle; işte perde arkasındaki dekor, eşya ve esrar, hep bu ...

”Hayalleri karıştırıp Karagöz’ü elime aldım. Bütün ötekiler, hattâ çıplak Karagöz, açık baş Karagöz bana manasız gibi geldi.

”Karagöz... Bir avuca sığan şu derinin ne derin bir ölümü var. Kolu düşüyor, ıskırlağı açılıyor, fakat, kendini vuran silâha dikili dimdik bakarken öldürülmüş olanın gözlerine benzeyen, kara gözleri saplandığı şeyden, meçhul şeyden bir türlü ayrılmıyor!

”— Canlan, sana ihtiyacımız var, demek istiyorum.

”Deriyi buruşturup sıkmak, sinirleri nerede, canı nerede, kalbi nasıl şeydir, öğrenmek hırsı ile yanıyorum.

”Gece karanlığı bağına kadar işlemiştir. Yavaş yavaş, evdekileri uyandırmaktan çekinerek merdivenleri indim. Kapıdan çıkınca, çoktan öldüğü söylenen bekçi, toprak sokağın yegâne taşı üzerinde, sopasının dik ucu ile saat başını vurdu. Sekiz mi, on mu, pek iyi hatırlıyamıyorum.

”—Sen sağ mısın, bekçi baba? diye seslendim.

”Bir ceset kadar donuk, boynu dimdik, sopası oynamıyarak ve ayakları kımıldamıyarak önümden geçti, kayboldu. Düşecekmişim gibi fener direğine tutundum.

”Pencere pencere, evlerin alt katlarını dinleyerek yürüyordum. Kereste odalarda herkes en derin uykusuna dalmıştı, bilmem nasıl, kadın, erkek ve çocuk nefeslerini bile birbirinden ayırt edebiliyordum. Bazı nefeslerin kimlerin olduğunu bile tanıdım.

”Köşe başlarındaki türbe, sebil ve mescitleri geçtikten sonra, kulağıma, uzaktan uzağa, çocuk sesleri geldi. Ferah bir nefes alıp:

”— İşte burada, dedim.

”Sanki bu sesleri aramağa çıkmıştım.

”Seslere doğru dönüp yollandım. Birdenbire birkaç yüz adım ötede, bir kara perdenin deli-

"ğinden görünen beyaz gök gibi, apaydınlık bir meydan karşıma çıktı. Alaca bulaca esvaphı, yaşlıca bir adamın dört yanını, bir sürü çocuk, cüceler gibi çocuklar sarmıştı. Tuhaf bir sepete benzeyen ıskırlağı, kısa şalvarı, saltası, tokalı pabucu ile bu adam, bildiğimiz Karagöz'dü. Şimdi tekrar hatırladıkça onu üç elli gibi görüyorum: Oynayan iki eli, ve çenesinde kilitli duran üçüncü ebedî eli...

"Yaygara ve kahkaha içinde gözleri gülen, kulakları bağırان, ağızları tükenmez bir ses boşaltıyor gibi açık duran çocuklar, adamcağızı sık ve sıkı bir çember içine almışlardı.

"Kendimi bile ürküten bir sesle haykırdım. Çocuklar üstüste, korkudan gözleri ürpererek, dar kapılardan evlere girdiler. Boğazında yorgun nefesleri şişen Karagöz'ün kolundan tutmak istedim. Bir sancılı yerine dokunulmuş gibi ıstırapla :

"— Bırak, ilişme, diye inledi.

„Eğilip baktım. Dirseği ile belinde iki çürük gördüm. Bunlar Kâtip Ahmet'in rafı üstünde duran kavrulmuş değneklerin yerleri mi idi?

"Artık çenesindeki eli örtecek kadar uzayan sakalı iyice kırlaşmıştı. Soluğu bir öksürük se-

"sile çıkıyordu. Dizleri uzun bir yolda ezilip bükülmüş, parlak renkleri çoğu solup uçan saltası aylardanberi çıkarılmamış gibi...

"Bana kale kapısını göstererek :

"— Bunu niçin ardına kadar açtınız? diye sordu. [1]

"Kale kapısının kemeri altında bir karakol, bir de tütüncü dükkânı vardı. İki demir kapı sıvanmış, duvar sanılacak kadar sûr bedenine karışmıştı. Karagöz önce birisini iri bakır halkasından tuttu; koca kapı tozların, taşların arasından söküldü; üstündeki güvercin yuvalarını ve yavrularını düşürdü; ağır ağır kapandı. Sonra ötekini de, başını kulübesinin deliğinden çıkarıp bizi seyreden nöbetçi polisin yüzüne karşı sürdü. Bir masal ihtiyarı gibi, ellerini omuzuma asıp :

"— Eskiden işte bunlar böyle kapanırdı, dedi.

"Esrarlı bir sesle anlattığı büyük facia ne idi? Fakat bunu gerçekten anlamışım, ben de biliyormuşum gibi, bir şeylerden ümit kestığimi hatırlıyorum.

[1] Eskiden Türklerden başkası İstanbul surlarının içerisine yerleşemezdi; akşamdan sonra da giremezdi.

"Arkasına fırlayan külâhını, eski baş hareketi ile giyemedi. Ben elimle tutup cavlak kafasına geçirdim.

"Sonra yavaş yavaş sûr dibinden yürümeğe başladık. Haliç tarafları idi. Nereye gittiğimizi kestiremiyordum. Karagöz'ün öksürdüğü sesi, dinlendikçe nefesi, yürürken yüzü açıldı :

"— Bekri'yi kendi elimle bahçesine gömdüm. Hacivat'ın dostlarını tanımamazlıktan geliyor. Kârvana karışmalı; ne gerisinde kalmalı, ne başında durmalı..

"— Ah Karagözüm, sen böyle konuşurdun? Şimdi perde köşesinde görünüşün aklıma geliyor.

"— Perde yandı, perde yandı!

"Şimdi parlak, sessiz gece sokağından umulmaz bir hızla ilerliyoruz. İstanbul, gecenin karanlığını bir cadde genişliğinde delip geçen bir ışık çemberi ile kuşaklanmıştı. Yukarı mahallelere giden yollar, garip, kapkara hayvan ağızları gibi, kenar kenar, bu ışığı yalıyorlar. Bu bir gündüz ışığı da değil, sanki bilmediğimiz bir maddeden makine ile sıkılıyor.

"Sükût mu, yoksa kulağı sağır eden bir gürültü mü vardı? Herşey bizi koşturuyor,

Karagöz parlak caddeden beyaz su üstünde bir renk parçası gibi, akıyordu.

"Birden, bilmem nerede, bir çok ses birbirine karıştı :

"— A.. A... Karagöz !

"Takılı olduğumuz bir ip ansızın çekilmiş gibi, durduk. Sağ tarafa döndüğümüzde kendimizi büyük bir konağın bahçe kapısı önünde bulduk. Bir donanma aydınlığına boğulmuş evin önünde, siyah esvaplı bir uşak bize bakıyor.

"Gözlerimiz ışığa alıştıktan sonra, alt kat salonun balkonunda uzun sakallı, kürkünün içine büzülmüş bir adamın farkına vardık. İhtiyarlı gençli bir sürü kadının ortasına oturmuş, dizlerine tırmanan kısa esvaplı, sarı ve civelek çocukları okşuyor..

"Pörsümüş kalın sesi ile :

"— Gelmez misin, Karagöz, bir kahvemizi içmez misin? diye kibar kibar çağırırdı.

"Karagözü bir tarafa çekip :

"— Bu adam kim? diye sordum.

"Sesini duyurmaktan çekinerek cevabını verdi :

"— Tanımadın mı, dedi ; bizim Kanlıkavak' taki Bezirgân ?

— Hani şu gölgesi bile gölgenden korkan yahudi mi?

— Ehh.. yavrum, gün gördüler, saltanat aldılar.

— Sıkılmayınız, çocuklar, bizbizeyiz, di-yordu.

”Parmaklık kapıdan geçerek, konağa girdik. Karagöz, iç salonun pırıl pırıl parkesinin eşiğinde bir müddet durdu. Sonra uzun yollarda ağarıp yırtılan pabuçlarını kapının dışına bıraktı. Ayğındaki seyrek dokumalı Anadolu çorabından utanarak, beni önüne doğru itip, arkamdan yürüdü.

”Eski bezirgânın kibrine ne kadar kızıyorum. Bize vezir gibi bakıyor, kürkünün kolundan güçlkle çıkan eli ile kanapelerden birinde yer gösteriyordu. Karagöz, ayaklarını geriye doğru büzerek, en sondaki koltuğa ilişti. Evsahibi yanındakilere :

— Efendiyi tanıyamadım. Fakat öteki bizim eski yoldaş, Karagöz ağı, dedi.

”Ötekiler sanki bilmiyorlar, duymamışlar gibi, kısaca baş selâmı verdiler.

— Ne var, ne yok Karagöz? Biraz çökmüşsün, iş tutuyor musun?

”Bu sırada ürkek elleri ile Karagöz’ün salta

"düğmelerine, ve çenesindeki ele dokunup oynayan çocuklarına hafif kaşlarını çattı.

"— Ah o eski âlemler...

"Karagöz irkildi; hiç hatırlamamak istediği belli idi.

"Ve sonra:

"— Karagözüm, dedi. Konak büyük, her tarafına yetişmek mümkün olamıyor.

"Sözün arkasını el, göz işareti ile getiriyor:

"— Seni kapıya, kilere, bahçeye, bir kenara iliştiririz, demek istiyordu.

"Küçük kız dizime dayanmış:

"— Evet evet, onu bize bırakınız, büyük babam çok para verir ve severdi.

"Onu nasıl çekip sürdüğümü bilmiyorum. Yuvarlanır gibi çıktık, gidiyoruz.

"Köşe başlarında türbeler, meşcitler, çeşmeler duran ıssız fenersiz sokaklar....."

23 TEMMUZ

Çamlıca gecesinin hikâyesini eski 10 Temmuzcuların geçit kâbusu ile bitirmiştım. Bu kâbus iki sene önce yazdığım şu fıkrayı hatırıma getirdi:

Sıcak bir yaz sabahı, bahçemdeki gül göbekleri baygın renklerle yanıyor. Gazete mi açtım: 23 Temmuz, bizim eski 10 Temmuz...

Sanki sokakta Mercan mektebinin alayı geçiyor :

*Enverle Niyazi unutulmaz bu isimler
Savtı semedaniye emanet bu cisimler...*

Zihnimde bestesini tekrar ediyorum : Een.. ver... le, Niyaa... zii, unutuul... maz, bu isiiimler...

Ve arkadan başka bir ses :

*Yaşasın Niyaziler Enverler
Var olsun hamiyetli askerler*

Bestesi : [Kısa ve çabuk] Yaşasın, [ağır] Niyaa... zîîler, [Çabuk] Enverler..

Ve tütüncü dükkânının camındaki ilk Tanin gazetesi gözümün önüne geliyor. Servetifünun dirilmiş gibi birşey : Sis şiiri, Cahit'in yazısı, Fikret'in bir fıkrası !

Sonra, kantoya benzer hüriyet şarkıları arasına birdenbire ağır bir ses karışıyor :

Allahü ekber Allahü ekber.....

.....

Havaya sıkılan kurşunlar arasında sakallı bir Sultan Hamit paşasının at üstünde Sultanahmetten harbiye nezaretine götürüldüğünü görüyorum.

Yeni bir marş bu korkunç tekbir havasını kesiyor :

*Kimdir onlar, kimdir onlar,
Haraket ordusu, Hareket ordusu..*

Ellerimizde bayraklar Ayasofya kapıları dibinde bağıyoruz :

*Girit bizim canımız
Feda olsun kanımız*

Sonra bir gün, tempo düşüyor, ağırlaşıyor, sönüyor :

*1328 de Türk namusu lekelendi ooof . .
Ooof... Oooof... Ah, intikam:.*

Bu mısra, yarım saat sürer denecek kadar yavaştır : Biin . . . üç yüz . . . yirmiii . . . sekizde Türk namuuusu, lee ke len di, oooof, oooooof, a h h h . . . intikam.

Arkasından tekrar canlı bir hamle, İsveç bestelerinden alınma şen şarkılar :

Güneş ufuktan şimdi doğar.

Yürüyelim arkadaşlar...

Büyükharbın ilk günlerindemiz. Başta zabıt bunu söylerken, için için başka türküler :

Enver paşa vermiyor bize tezkere

Ne yiyecek var ne giyecek askere

Yahut :

Çanakkale önünde vurdular beni

Ölmeden mezara koydular beni

Ah gençliğim eyvah..

Artık Enver Türkistan mezarında yatıyor. Niyazi geyiğinden önce öldü. İstanbul sokaklarında sürünüyoruz. Adada'ki evin önünden rum çocukları geçiyor :

Zito zito Venizelos,

Kondoryotis ke Danglis...

Kasap mezbahaya koyun gönderirken kapı önündeki kız çocuğuna diyor :

— Mustafa Kemal'i götürüyorum.

Dört yaşındaki çocuk korkusundan kucağı-mıza atılıyor.

Anadolu'dan haber bekliyoruz. Gebze'de çeteler görünmüş, İnönü'nde zafer olmuş... Ali Kemal yazıyor :

Beykoza Gekbozadan gelse acep mi kartal ?

Ve biraz sonra medrese marşı :

Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar..

Halâ zihnimde hepsi birbirine karışıyor,
devam ediyor :

*Sancağımız şanımız
Feda olsun kanımız*

Yaşasın Niyaziler Enverler..

Ve bir de Kudüs havası :

Felyahya Ruşen Bek nahneltabur hammalı..

Zito, zito..

Bu satırları yazarken yanımdaki dostum soruyor :

— İnkılâbın senfonisini mi yapıyorsun ?

— Hayır Potpuri'sini !

İŞADAMI

İkinci mektubu yazan dostuma kısaca şunları söylemek isterim : Ne Erenköy hikâyesin-

deki havuz fıkrasından, ne de avukat Şakir'in İşadamlığı hakkındaki tenkitlerimden kuşkulandımanıza lüzum var. İşadamına şıar, düstur, ahlâk, heyecan ve aşk olarak çırcıplak kazanç ve cascavlak menfaat'i vermekle onu düşürmüyorum; tam yerine oturtuyorum. İşadamı kazanç ve menfaat düşüncesini bir tarafa bıraktığı zaman, faydası da kalmamış olur. İşadamı'nın kazanç ve menfaat hırsı ile, millî kazanç ve menfaati hesaplaştırmak, karşılaştırmak devletin vazifesidir. Unutmayınız ki Kreuger beynine kurşun sıkacağı güne kadar, yalnız büyük bir işadamı değil, memleketinin de en büyük hayır adamı zannedilmişti. Yüz binlerce Amerikalı vatandaşın keselerini soyarak Atina'ya keyif sürmeğe gelen milyarderler, daha on sene evveline kadar, Amerika'da allahlaştırılmıştır. Ford'un rütbelerinden biri de, *Allah'ın en sevgili kulu* idi. Kriz sıkışan ve daralan işadamlarının maskesini düşürmüştür.

İşadamı işte kendini, rejimde, nizamda, kanunlarda kendi kazancına yardım ettiği kadarını, kendi menfaatine uygun olduğu kadarını düşünür. İşadamında peygamberlik arayıp ikide bir şeytan tuzağına düşmektense,

onun düsturunu tersine çevirerek, yani *işadami millî kazanca yardım ettiği kadar, millî menfaate uygun düşündüğü kadar faydalıdır*, demek, hem onu serbest bırakmak, hem ona karşı cemiyeti ve devleti serbest bulundurmak daha doğru olur.

Küçükken bize gece gündüz el açtırıp ruhlarına rahmet okuttukları vakıf ve hayrat sahiplerinin, vakıf ve hayratları iyilikten, faziletten değil, ailelerine bırakacakları mirasları m ü s a d e r e d e n, saray baskınından kurtarmak için olduğunu daha ilk tarih derslerinde öğrenmiştik. Osmanlı tarihindeki en büyük hayrat ve hasenat sahiplerinin en riyakâr bazirgânlar, en kurnaz soyguncular olduğunda şüphe ediyor musunuz? Hepsi işadamları idi. Zamanlarında nasıl kazanılmak mümkün idi ise öyle kazandılar; mallarını nasıl sakınmak mümkün idi ise öyle sakındılar. Yalnız haznesini düşünen saray devletinin ahlâkı ile yalnız kesesini düşünen saray işadamlarının ahlâkı biribirine uygundu.

Biz devletin, millî menfaati düşünür, ona hizmet eder bir müessese olmasını istediğimiz günden beri, zamanımızın işadamını da bu

çerçeve içinde tutmasını gene ona vazife olarak vermiş oluyoruz.

İşadamını büyük gören, küçük gören, güzel gören, çirkin gören; hepsi olabilir : Onlar edebiyatlarını yapadursunlar, biz işadamını şiirsiz, süssüz, olduğu gibi, kâr ve zarar, fayda ve ziyan hesabı içinde tutacağız.

İkinci kaygınıza gelince, şunu bilesiniz ki Türkiyenin maddî manevî hacmi yalnız,

MİLLÎ'ye

Elverişli bir hacımdır.

Hiç bir BEYNELMİLEL'e,

Elverişli bir hacım değildir.

Her beynelmilel, yapmağa, yaratmağa, yetiştirmeğe, eriştirmeğe uğraştığımız bugünkü Türkiye için çok boldur. İçinde kaynar, gider.

Fakat beynelmilel yalnız bir değil, yalnız Moskova'da değildir. Liberalizm Beynelmilel'ine karşı, yalnız bir tek şey, hani şu dışarıdan gelecek sermayenin içine yarıya yarı yerli sermaye katmak şartını kaldırınız, yalnız bu kadar... Size söyleyebilirim ki kavimler hicreti gibi, Türkiye'ye doğru korkunç bir bacalar hicreti görürsünüz. İstanbul dan Erzuruma kadar her tarafta makine'nin ocağı tüter. İstanbul bir kaç sene içinde Shanghai'a,

fakat İstanbul Türklüğü de Eyüpsultan kordonu içine hapsedilmiş Çin yerlisine, Hint Dokunulmazlarına döner. Bu sırada Alman, Amerikan, Fransız bacalarına yol gösterenler arasından bir düzine kadar Türkün klavuzluk parası ile yer yüzünün sayılı milyonerleri arasına geçeceğine de şüphe etmeyiz.

Bizde iktisadî davanın kurtaracağı ferdin adedi bir düzine değil, bir milyon düzineden de iki milyon fert kadar fazladır. Bu iktisadî dava, ancak devlet gibi yüksek bir müdahale kuvveti tarafından yürütülebilir.

Dostum, siz bir zaman kadar Antina mahallesinde bir bakal dükkânı, Paris caddesinde bir moda mağazası, Londra sitisinde bir banka camekânı, Şikago kapılarında bir atelye işleterek fertçiliğinizin aşağı garp, orta garp ve yukarı garp fertlerine karşı kuvvetini isbat etmeğe uğraşınız. Beni, bu eksik cihazlı devletle bile, devletletçilik gayreti gütmekte serbest bırakınız!

Örneğini bildiğimiz roman değil, hiç bir örneğe uymayan benim ROMAN ım bile böyle bitmemeli idi.

Bu satırları yazarken sonbahar odamın karşısındaki ağaçların yapraklarını sarartıyor; ufak dallarını kırıyor. Rüzgâr, Marmara bulutlarını, sual işaretinin başı gibi, kıvıra kıvıra palamut leşi kokan Halice doğru atıyor.

Palamut ölüsünden, Balattan, açık havaya, serine, yükseğe; sağanakla güreşe, fırtına ile yarışa, uçsuz bucaksız istepe, derin ormana, yaylanın donmuş gözyaşlarına benzeyen buz birkintilerine, bir kül ve ateş kaosu içinde yarıdılış esrarlarını arayan Anadolu'ya çıkınız.

— Bitti —

